

T.C.

DICLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLİMLERİ DERS
KİTAPLARININ ANAHTAR YETKİNLİKLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah Enis TAŞ

Diyarbakır, 2024

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLİMLERİ DERS
KİTAPLARININ ANAHTAR YETKİNLİKLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN

Abdullah Enis TAŞ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Fatih YILMAZ

Diyarbakır, 2024

T.C
DİCLE UNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Abdullah Enis TAŞ tarafından yapılan “İlkokul Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Anahtar Yetkinlikler Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>
Başkan: Doç.Dr.	Muhammet ÖZDEN
Üye : Dr. Öğrt. Üyesi	Özcan EKİCİ
Üye : Doç. Dr.	Fatih YILMAZ (Tez Danışmanı)

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 12/06/2024

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

11/07/2024

Prof. Dr. Bahar BURTAN DOĞAN

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Abdullah Enis TAŞ

.../.../2024

ÖNSÖZ

İnsanların çağımızın hızla değişen ve gelişen yaşam koşullarına uyum sağlayabilmesi için en temel gereksinim öğrenme yeteneğidir. Bu yetenek, ilk çocukluk yıllarından başlayarak yaşamın sonuna kadar sürekli olarak geliştirilmelidir. Hayat boyu öğrenme kavramı da tam da bu süreçte önem kazanır. Bireyler, yaşamlarını sürdürebilmek, kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek, mesleki başarı elde etmek için sürekli olarak yeni bilgiler edinmeye ve yeteneklerini geliştirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle, hayat boyu öğrenme becerilerini kazanmak ve sürekli olarak güncellemek, modern dünyanın dinamik gereksinimlerine ayak uydurmanın anahtarıdır.

Bu araştırmanın amacı ilkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının hayat boyu öğrenme anahtar yetkinlikleri açısından incelenmesidir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yardımlarını, desteklerini esirgemeyen hem lisans hem de yüksek lisans eğitimimde öğrencisi olmanın gururunu yaşadığım değerli danışman hocam Doç. Dr. Fatih YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez savunmamdaki katkılarından dolayı sayın Dr. Ört. Üyesi Özcan EKİCİ ve Doç. Dr. Muhammed ÖZDEN hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde bana güvenen ve gerçek bir ebeveyn rehberliği yapan kahramanlarım babam Faysal TAŞ'a ve annem Güler TAŞ'a; sıra arkadaşım, meslektaşım, eşim Ümmühan ÖCAL TAŞ'a ve evimizin ve ailemizin neşesi canım oğlum Ali Hasan TAŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmama katkı sunan ve desteklerini esirgemeyen çalışma arkadaşım Gülbeyaz ŞAHİN GÜNERİ başta olmak üzere ismini saymadığım tüm meslektaşlarım ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. SINIRLILIKLAR.....	7
1.5. TANIMLAR.....	8
2. KURUMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. DERS KİTAPLARININ EĞİTİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	9
2.2. FEN BİLİMLERİ DERSİNİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	11
2.2.1. Fen Bilimleri Dersinin Tarihsel Gelişimi	11
2.2.2. Fen Bilimleri Dersinin Dünyadaki Gelişimi.....	12
2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	14
2.3.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihsel Gelişimi	14
2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Dünyadaki Gelişimi	16
2.4. FEN BİLİMLERİ DERSİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE DEĞİŞEN FEN BİLİMLERİ PROGRAMLARI.....	17
2.4.1. 2005 Yılı Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı Temel Yaklaşımı.....	18
2.4.2. 2018 Yılı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı Temel Yaklaşımı.....	19
2.5. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE DEĞİŞEN SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARI.....	20
2.5.1. 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	21
2.5.2. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	22
2.5.3. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	23
2.6. HAYAT BOYU ÖĞRENME.....	24
2.6.1. Hayat Boyu Öğrenme ve Tarihçesi	25
2.7. AVRUPA YETERLİKLER ÇERÇEVESİ.....	26
2.8. TÜRKİYE YETERLİKLER ÇERÇEVESİ	28
2.9. ANAHTAR YETKİNLİKLER	29
2.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	33
3. YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	36
3.2. ÖRNEKLEME	37
3.3. VERİ KAYNAĞI.....	38
3.4. VERİ TOPLAMA ARACI	38
3.5. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI	39
3.5.1. Ana Dilde İletişim Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar	39
3.5.2. Yabancı Dillerde İletişim Yeterliliği ile İlgili Kavramlar:	40

3.5.3. Matematiksel Yeterlilik/Bilim ve Teknolojide Temel Yeterlilikler ile İlgili Anahtar Kavramlar	40
3.5.4. Öğrenmeyi Öğrenme Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar.....	40
3.5.5. Dijital Yeterlilik ile İlgili Anahtar Kavramlar	41
3.5.6. İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar.....	41
3.5.7. Kültürel Farkındalık ve İfade Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar	41
3.5.8.Sosyal ve Vatandaşlık ile İlgili Yeterlilik ile İlgili Anahtar Kavramlar	42
4. BULGULAR	43
4.1. Anadilde İletişim Yetkinliğine İlişkin Bulgular	43
4.2. Yabancı Dilde Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular	46
4.3. Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğine İlişkin Bulgular	48
4.4. Dijital Yetkinliğe İlişkin Bulgular.....	51
4.5. Öğrenmeyi Öğrenme Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular	54
4.6. Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere İlişkin Bulgular	56
4.7. İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular	59
4.8. Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	65
5.1. ANADİLDE İLETİŞİM ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR. 65	
5.1.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar	65
5.1.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	66
5.2. YABANCI DİLLERDE İLETİŞİM ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	66
5.2.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki “Yabancı Dilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar:	66
5.2.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Yabancı Dilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	67
5.3. MATEMATİKSEL YETKİNLİK VE BİLİM/ TEKNOLOJİ TEMEL YETKİNLİKLER ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	68
5.3.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojideki Temel Yetkinlik Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar	68
5.3.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojideki Temel Yetkinlik Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar	69
5.4. DİJİTAL YETKİNLİK ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR ..	69
5.4.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Dijital Yetkinliğe Yönelik Sonuçlar:	69
5.4.2.Sosyal Bilgiler Kitabındaki Dijital Yetkinliğe Yönelik Sonuçlar	71
5.5. ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	71
5.5.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Öğrenmeyi Öğrenme Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	71
5.5.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Öğrenmeyi Öğrenme Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar	72
5.6. SOSYAL VE VATANDAŞLIKLAR İLGİLİ YETKİNLİKLER ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	73
5.6.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere Yönelik Sonuçlar.....	73

5.6.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere Yönelik Sonuçlar.....	74
5.7. İNİSİYATİF ALMA VE GİRİŞİMCİLİK ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	74
5.7.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	74
5.7.2. Sosyal Bilgiler Kitabında İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	75
5.8. KÜLTÜREL FARKINDALIK VE İFADE ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR.....	76
5.8.1. Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	76
5.8.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar.....	77
5.9. ÖNERİLER.....	79
5.9.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	79
5.9.2. İleri Araştırmaya Yönelik Öneriler.....	80
6. KAYNAKLAR	82
7. ÖZGEÇMİŞ	Error! Bookmark not defined.

ÖZET

İlkokul Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Anahtar Yetkinlikler Açısından İncelenmesi

TAŞ, Abdullah Enis

Dicle Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs – 2024

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih YILMAZ

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarının Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yer alan anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda “Anadilde iletişim”, “Yabancı dillerde iletişim”, Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler”, “Dijital yetkinlik”, “Öğrenmeyi öğrenme”, “Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler”, “İnisiyatif alma ve girişimcilik”, “Kültürel farkındalık ve ifade” olmak üzere toplam 8 anahtar yetkinlik sınıf ve ünitelere göre taranarak incelenmesi yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma metodu içinde durum çalışması yöntemi ile yapılmıştır. Çalışma kolay erişilebilir ölçüt örnekleme yöntemi ile 2022-2023, 2023-2024 eğitim öğretim yıllarında ilkokullarda okutulmakta olan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmış 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ve 3.ve 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitaplarının anahtar yetkinlikler açısından incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre 3. ve 4. sınıflar bazında en fazla 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Anadilde iletişim” ile ilgili yetkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir. Yine “Anadilde iletişim” ve “Matematiksel yetkinlik ve bilim/ teknolojide temel yetkinliklere tüm sınıf düzeylerinde yüksek oranda yer verildiği görülmüştür. Buna karşın “Yabancı dillerde iletişim” ve “Dijital yetkinliklere” ise tüm sınıf düzeylerindeki kitaplarda düşük oranda yer verilmiştir. Araştırma bulgularına dayalı olarak Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri

dersi öğretim programlarının hazırlayıcılarına, öğretmenlerine ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Ders kitabı, Anahtar yetkinlik, Nitel araştırma.

ABSTRACT

Analysis of Primary School Social Studies and Science Textbooks in Terms of Key Competencies

TAŞ, Abdullah Enis

Dicle University

Institute of Educational Sciences

Department of Basic Education

Department of Classroom Education

Master Thesis, May– 2024

Supervisor: Assoc. Dr. Fatih YILMAZ

In this study, it is aimed to examine the Social Studies and Science textbooks in terms of key competencies within the framework of Turkish qualifications. In this context, “Communication in mother tongue”, “Communication in foreign languages”, Mathematical competence and basic competences in science / technology”, “Digital competence”, “Learning to learn”, “Social and civic competences”, “Taking initiative and entrepreneurship”, “Cultural a total of 8 key competencies, including 'awareness and expression', were scanned and examined according to classes and units. The research was conducted with the case study method within the qualitative research method. The study was approved by the Board of Education and Discipline, which is being taught in primary schools in the 2022-2023 academic year, with easily accessible case sampling method, and the 4th grade Social Studies and 3rd and 4th Science textbooks were examined in terms of key competencies.

According to the research findings, on the basis of 3rd and 4th grades, it has been determined that the 4th grade Social Studies textbook includes the competencies related to "Communication in the mother tongue". Again, it has been observed that “Communication in mother tongue” and “Mathematical competence and basic competences in science/technology are highly given at all grade levels. On the other hand, 'Communication in foreign languages' and 'Digital competencies' were given a low rate in the books at all

grade levels. Based on the research findings, suggestions were made for the preparers, teachers and researchers of the Social Studies and Science curriculum.

Keywords: Social studies, Science, Textbook, Key competence, Qualitative research.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	2005 Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programının Temel Yapısı (MEB, 2005)	19
2.	2018 Yılı Fen Bilimleri Deri Öğretim Programı'nın Temel Yapısı	20
3.	Araştırmada Ele Alınan Durum ve Alt Birimler	37
4.	Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	43
5.	Dördüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	44
6.	Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	45
7.	Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	46
8.	Dördüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	47
9.	Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	47
10.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı.....	48
11.	4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı.....	49
12.	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı.....	50
13.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı	51
14.	4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı	52
15.	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı	53

16.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı	54
17.	4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı	55
18.	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı	55
19.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	56
20.	4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	57
21.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı	58
22.	3.Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı	59
23.	4.Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı	60
24.	4.Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı	61
25.	3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılımı	62
26.	4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılım	63
27.	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılım	63

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

AYÇ : Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi

HBÖ : Hayat Boyu Öğrenme

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

s : Sayfa

TTKB : Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

TYÇ : Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Eğitim konusu yaşamımız sürecinde oldukça önemlidir. Dolayısıyla geçmişten bugüne kadar gelişim göstererek yaşamımıza dahil olmaktadır. Genel anlamda da toplumun durumu üzerinde etkili olan bir süreçtir. Araştırma kapsamında Fen bilimleri ve Sosyal bilgiler derslerinin Türkiye ve Dünya'daki gelişim süreçleri belirtilmektedir. Çalışma kapsamında bireylerin, toplumun, ulusun ve dünya çapındaki gelişimin bu kadar etkilenmesini sağlayan fen bilimleri ve sosyal bilgilerin gelişim ve değişim süreçlerinin ele alınması amaçlanmıştır. Bu iki kavramın yaşamımızı önemli ölçüde etkilediği belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kavramların gelişim aşamalarının gidişat açısından incelenmesi ilerleyen dönemlerdeki gelişmelerin de yönünü belirleyen çalışmalarla desteklenmeye devam edeceğini ifade etmektedir. Söz konusu olan kavramların temellerinin küçük yaşlarda atılması durumuna bağlı olarak ilkökul seviyesinde ders olarak yer verilmesi kavramların önemini ve hayat boyunca bizi önemli ölçülerde etkileyeceğini gösteren detaylardan birisi olarak belirtilebilmektedir.

Bilim ve teknoloji alanındaki süratli gelişim, bireyin ve toplumun gereksinimleri, öğrenme ve öğretmeye yönelik kuram ve yaklaşımlardaki buluşlar ve pozitif değişimler, kişilerin yapması beklenen görevleri direk etkilemiştir. Söz konusu değişim bilgi üreten, onu yaşamda fonksiyonel bir biçimde kullanan, problem çözen, eleştirel yaklaşan, girişken, azimli, iletişimsel, empatik, toplumu ve kültürü etkileyen vb. insanları ilgilendirmektedir. Belirli özelliklere sahip bir bireyi tanımlar. Bu kaliteli kompozisyonla birey yetiştirmeyi amaçlayan müfredatlar, sadece bilgiyi nakleden bir yapı değil, kişiden kişiye değişen özellikleri dikkate alan, değer ve becerileri kazandırmaya çalışan basit ve anlaşılır bir yapıyla hazırlanmaktadır. Bu amaca göre, bir yandan farklı konu ve sınıf düzeylerinde tekrarlanan kazanımlar ve açıklamalar sarmal bir şekilde yer alırken, diğer yandan öğrenme çıktılarında kapsamlı ve eş zamanlı olarak yer verilmektedir. Her iki grubun kazanımları ve açıklamaları yaşanmış, güncel, her zaman geçerli ve eğitim hayatıyla ilgilidir. Bu kazanımlar ve bunların sınırlarını belirleyen açıklamalar, bakış açısının sınıf ve eğitim düzeylerine göre değerler, beceriler ve yeterlilikler açısından bütünlük sağlayan

basit içeriğe atıfta bulunmaktadır. Bu şekilde üstbilişsel becerilerin kullanımını yönlendiren, anlamlı ve sürekli öğrenme sunan, önceki öğrenmelerle ilgili sağlam bir müfredat olan, değerler, beceriler ve uzmanlıklar etrafında diğer konularla ve günlük yaşamla bütünleşen kapsamlı bir müfredat oluşturulmuştur. (MEB, 2014)

Derslerde öğrencilerin edinmesi gereken yeterlilik, bilgi ve beceriler ders müfredatlarında net bir şekilde belirtilir (Bektaş, 2006, s.39). Müfredatın hazırlanma sürecinde, öğrencilerin bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanabilmeleri için gerekli temel beceriler ve önceliklerin doğru bir şekilde belirlenmesi büyük önem taşır. Bu bağlamda, ders içerikleri öğrencilere araştırma, erişim ve iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanma becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenmelidir. (Tüfekçi ve Ceylan, 2022).

Eğitimin temel hedefi, öğrencilere programda belirlenen bilgi, beceri ve davranışları başarılı bir şekilde kazandırmaktır. Bu süreçte ders kitapları önemli bir rol oynar. Ders kitapları, müfredatın belirlediği öğrenme hedeflerini desteklemek için özenle hazırlanmış metinlerdir. Öğrencilere gereken bilgi ve yetenekleri kazandırmak için ders içeriğini özlü ve etkili bir şekilde sunarlar (Küçükahmet, 2004). Işık (2011) da eğitim programlarının ana gayesi, öğrencilere gerekli başlıca becerileri ve yeterliliklerin kazandırılmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, ders müfredatlarının incelenmesi ve bu incelemeye göre yapılması gereken düzenlemelerin yapılması şarttır. Ayrıca, bir öğretmenin dersi öğretme sürecinde kullandığı yöntemler, teknik ve materyallerin, müfredatın kendisi kadar, hatta belki de daha fazla önemli olduğunu belirtmek gerekir. Araştırmalar, öğretmenlerin sınıfta kullanılacak materyalleri hazırlamanın işlerinin bir parçası olmadığına işaret ediyor. Bu nedenle, öğretmenler sınıfta güvenle kullanabilecekleri hazır materyallere ihtiyaç duyuyorlar. (Kula, 2016).

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle beraber ders kitapları artık tek eğitim aracı olmasa da eğitim ve öğretimde başlıca ders materyali olarak kullanılmaya devam edilmektedir. (Kab,2012). Sınıflarda kullanılan ders kitapları yalnızca derse giren öğretmenler için değil, öğrenciler için de bilgiye ulaşma ve tek başına öğrenmeyi destekleme açısından temel öğrenme araçlarından biridir. (Ceyhan ve Yiğit, 2005). Bir kitap, bireylerin araçlara başvurmadan bilgiye erişebildiği yazılı metinler topluluğu olarak tanımlanabiliyorsa, metin kaynağı okulda öğrencilere öğretmek için kullanıldığında okul ders kitabı haline gelir. Kaliteli eğitim planlaması için düzenlenen en önemli öğrenme

materyallerinden biri olan ders kitapları araştırmamızın ana bölümünü oluşturmaktadır. Değişen modern koşulların ihtiyaçlarına göre düzenlenen bir eğitim sisteminde kitaplar, öğrenciler ve öğretmenler açasından başlıca baş vurulan kaynak olarak yaşamaya devam edecektir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı eğitimdeki tüm bireyler için faydalı bir materyal işlevini sürdürecektir. Öğretmenlerin eğitim faaliyetlerine rehberlik eder ve çeşitlendirir. Öğrenciler için önemlidir çünkü onları öğrenmeye ve yeni öğrenme yollarına bağlamaya yardımcı olan erişilebilir bir materyaldir. (Güçlü, 2001).

Avrupa Birliğinin üstünde ısrarla durduğu kavramlardan birisi hayat boyu öğrenmedir. Çünkü ekonomideki değişimler ve genç nüfusun azalması gibi demografik nedenler giderek daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Hayat boyu öğrenme kavramı, Avrupa Parlamentosu'na göre, kişinin bilgi ve yetkinliklerinin sürekli olarak geliştirilmesini hedefleyen bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, hayat boyu öğrenme, bireyin yaşamı boyunca gerçekleştirdiği tüm öğrenme faaliyetlerini içermekte ve sürekli olarak bilgi ve becerilerini artırarak kişisel ve profesyonel gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (European Parliament and the Council of Europe, 2006. aktaran Yüksel, 2019).

Kişilerin kazandığı kabiliyeti yaşamda etkili bir şekilde kullanabilmesi, bu becerileri kazanması kadar kritiktir. Çünkü ortaya çıkan yetenek ve beceriler, canlı ve somut hale getirilebilir. Bu nedenle, bireylerin öğrenmesi gereken temel şey, edindikleri becerileri günlük hayatlarına uygulayabilmektir. Bu becerilerin günlük yaşama entegre edilmesi ve bakış açaşlarının değiştirilmesi, bireyin kendi çabalarıyla öğrenmesi gereken önemli konulardır. Bu bağlamda, öğretmenin görevi sadece bilgi aktarmak değil, aynı zamanda öğrenme deneyimleri ve ortamları oluşturarak bireylere rehberlik etmektir (Bilasa & Taşpınar, 2017).

Öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarıyla ilişkilendirebilmeleri, öğrenilenlerin kalıcılığını artırır ve bireylerin yanı sıra toplumun uzun vadeli gelişimine de katkıda bulunur (Ekmen ve Bakar, 2018). Öğrencilerin gündelik yaşamlarında sık sık deneyimledikleri becerileri en etkili şekilde gerçekleştirdikleri düşünöldüğünde, okulların bu yetenekleri desteklemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Öztok, 2007). Okul, bireyin ailesinden öğrendiği bilgi, beceri ve değerlerle beraber yeni bilgiler sunarak ve sosyal etkileşim imkânı sağlayarak bireyin gelişimine katkıda bulunur. Okullar, öğrencilerin bireysel gelişim düzeyine uygun olarak ahlaki bütönlük, öz farkındalık,

özgüven ve öz disiplin gibi temel değerlere ulaşmalarını destekler. Ayrıca, sözel-sayısal düşünme, bilimsel düşünme, sosyal beceriler ve estetik duyarlılık gibi yetkinlikleri temel düzeyde kazanmalarını hedefler. Günlük yaşamlarında ihtiyaç duydukları becerileri etkin bir şekilde kullanabilen, sağlıklı yaşam becerilerine sahip bireyler olmalarını teşvik ederler (MEB, 2019). Okuldaki eğitim, öğrencilerin bilgi seviyelerini sadece ölçmekten çok, bilgiyi kişisel ve yaşantısal bir bağlamda anlamlandırmaya dayanır. Ayrıca, liseyi bitiren öğrencilerin, ilkokul yıllarında edindikleri becerilerin üstüne koyarak belli başlı yetenekleri kazanmalarını ve kişisel-toplumsal değerleri içselleştirmelerini, haklarının bilincine varmalarını ve sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamayı amaçlar. Bu hedef, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi" ve konuyla ilgili alanlarda açıkça ifade edilmektedir (Ekmen ve Bakar, 2018).

Millî Eğitim Bakanlığı, 2009'da 2009-2013 "Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'ni" oluşturarak, bireyin bilgi, beceri, ilgi ve yeterliklerini geliştirmeyi amaçlayan kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdamla ilişkili yaklaşımları hayat boyu öğrenme olarak tanımlamıştır. Sonrasında, 2014-2018 Ulusal Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi ile hayat boyu öğrenme programları daha organize bir sistematığe kavuşturulmuştur (MEB, 2014).

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi, hayat boyu öğrenme kapsamında sekiz temel yeterlik alanını belirlemiştir (European Parliament and the Council of Europe, 2006. aktaran Yüksel, 2019). Bu alanlar:

- "Anadilde iletişim yetkinliği,
- Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler,
- Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği
- Yabancı dillerde iletişim yetkinliği,
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler,
- İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği,
- Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği,
- Dijital yetkinlik" olarak 8 anahtar yetkinlik adı altında belirtilmiştir.

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi, hayat boyu öğrenmeyi desteklemeyi, millî ve sektörel yeterlikler için paydaş bir referans noktası sağlamayı ve bu çerçevenin uygulanmasıyla Avrupa Birliği ülkelerinde öğrenci ve işgücü hareketliliğini, eğitim

kurumlarının kendi aralarındaki rotasyonu ve iş değişimlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevenin Avrupa genelinde benimsenmesi, üye ve aday ülkelerin kendi yeterlik çerçevelerine uyum sağlarnasını gerektirir. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi Tavsiye Kararı rehberliğinde, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, bu uluslararası standartlara uyumlu bir biçimde geliştirilmiştir. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsayan geniş bir yelpazedeki mesleki, genel ve akademik eğitim programları ile diğer öğrenme yöntemlerinden elde edilen tüm yeterlikleri içeren ulusal bir çerçeve olarak tanımlanmıştır (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2015).

Türkiye Yeterlilik Çerçevesinin temel amacı, yeterlilikleri öğrenme kazanımlarıyla vasıflandırmak ve bu yeterlilikleri birbirleriyle karşılaştırma fırsatı sunmaktadır. Türkiye Yeterlilik Çerçevesi, ülkemizin eğitim-öğretim sistemini geliştirmeyi, yenilemeyi ve toplumlar arası düzeyde karşılaştırılabilirlik sağlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevenin uygulanması ve paydaşların katılımıyla gerçekteşecek eğitim sistemi değişiklikleri, hayat boyu öğrenmenin yaygınlaşmasını, toplumun ve iş camiasının beklentilerini karşılamayı ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi hızlandırmayı amaçlamaktadır (Yüksel, 2019).

Türkiye Yeterlilik Çerçevesi, ülkemizin eğitim ve öğretim sistemini iyileştirmeye, yenilemeye ve geliştirmeye yönelik bir adımdır. Aynı zamanda, uluslararası arenada karşılaştırılabilirliği sağlamak ve diğer ülkeler nezdinde kabul görmemizi destekleyecektir. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin uygulanması ve eğitim-öğretim sisteminin ilgili paydaşlarının katılımıyla dönüştürülmesi, ömür boyu öğrenmeyi teşvik edecek, toplumun ve iş camiasının beklentilerini sağlayacak ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi kolaylaştıracaktır (Akkuş, 2008).

Türkiye yeterlilikler çerçevesi eğitim öğretim sisteminin ileri bir seviyeye gelmesini sağlayacaktır (Akkuş, 2008). Bu araştırmada Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan etkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi tarafından belirlenen ve Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan sekiz anahtar yetkinlik açısından incelenmiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarını anahtar yetkinlikler açısından araştıran başka bir çalışmanın bulunmaması ve Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarındaki etkinliklerde anahtar yetkinlikleri belirlemesi açısından çalışmanın önemli olduğu ve alan yazına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

1.2. ARAşTIRMANIN AMACI

2022-2024 yıllarında okullarda okutulmakta olan Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde yer alan 8 anahtar yetkinliğin ilkökul 3. ve 4. sınıflarında hangi ünitelerde ne kadar yer aldığı araştırılması amaçlanmıştır. Bu temel amaca bağlı kalınarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Anadilde iletişim” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Yabancı dillerde iletişim” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Matematikselsel yetkinlik ve bilim/ teknoloji temel yetkinliklerinin” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Dijital yetkinlik” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Öğrenmeyi öğrenme” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “İnisiyatif alma ve girişimcilik” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?
- Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında “Kültürel farkındalık ve ifade” anahtar yetkinliği hangi sınıflarda ve ünitelerde nasıl dağılım göstermiştir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bilgi, ekonomik ve sosyal yaşamda hızlı ve kapsamlı değişikliklere neden olan iletişim teknolojilerine erişim, herkes için yaşam boyu öğrenmeyi bir mecburiyet haline getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, bilgi kavramındaki değişikliklere paralel olarak 2004 yılında Türkiye'de yeni öğretim programlarının geliştirilmesi çalışmalarının başlamasına öncülük etti. 2005 ilköğretim programında, davranışçı yaklaşım terk edilmiş ve küresel düzeyde kabul gören yapılandırmacı yaklaşım temel alınmıştır (İbars, Kayman ve Artuner, 2012).

Okullar, öğretim programlarıyla ve öğretim etkinlikleriyle hayat boyu öğrenme için önemli fırsatlar sağlamaktadır ve bu konuda liderlik yapmaktadır. Hayat boyu öğrenme perspektifinde, anahtar yeterliliklerin müfredatın içeriğine entegre edilmesi ve buna dayalı olarak çocukların erken çocukluktan başlayarak yetişkinlik dönemine kadar süren öğrenme süreçlerinde uzmanlaşmalarını sağlamak son derece kritiktir. Bu bağlamda, ilkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler derslerindeki anahtar yeterliliklerin ders kitapları aracılığıyla öğrenme ortamına ne derece etkin bir şekilde aktarıldığının belirlenmesi, öğrencilerin başarısı ve sürekli öğrenme sürecindeki katılımları açısından büyük önem taşır (Yüksel,2019). Genel olarak, yapılan literatür incelemesi sonuçlarına göre, ilkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bu özel bakış açısıyla henüz ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın önemi, bu konuda önceki araştırmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırmanın sınırlılıkları, aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Bu çalışmada 2022-2023, 2023-2024 eğitim-öğretim yıllarında TTKB tarafından onaylanan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda 3. ve 4. sınıflar düzeyinde ders kitabı olarak okutulan Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler kitapları incelemesiyle sınırlıdır.
- Bu çalışma Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ana metinleri ile sınırlıdır.
- Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki anahtar yetkinliklerin sınıf düzeylerinde ve dersin ünitelerinde ele alınmasının analizi ile sınırlıdır.
- Araştırmalar, ünite sonundaki sorular araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.
- Bu çalışma, nitel bir araştırma olması sebebiyle Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde tanımlanan anahtar yetkinliklerden türetilen temel kavramları referans almıştır.

1.5. TANIMLAR

Sosyal Bilgiler: İlkokullarda Sosyal Bilgiler disiplinlerinden seçilmiş temel alınarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı bulunmaktadır. Bu alanın amacı, iyi ve sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirmektir. (Erden, 2005).

Hayat Boyu Öğrenme: Bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini artırmak amacıyla ömür boyu süren öğrenme faaliyetlerine, hayat boyu öğrenme denir. (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Anahtar Yetkinlik: Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi tarafından belirlenen sekiz temel yetkinlikle hayat boyu öğrenme desteklenmektedir. Bu yetkinlikler şunlardır: “Anadilde iletişim, Yabancı dillerde iletişim, Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, Dijital yetkinlik, Öğrenmeyi öğrenme, Sosyal vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, İnisiyatif alma ve girişimcilik, Kültürel farkındalık ve ifade.” Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi, bireylerin bu temel yetkinlikleri geliştirmelerini ve hayat boyu öğrenme süreçlerinde bu alanlarda ilerlemelerini teşvik etmek amacıyla oluşturulmuş bir rehberlik sistemidir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Yeterlilik: Bir eylemin etkili olması ve verimli bir biçimde yapılmasına yarayan bilgi, beceri, tutum ve değerlere denir (MEB, 2018).

Fen Bilimleri: Doğadaki tüm varlıkları araştırmak, evreni, yaşamı ve bunlara ait döngüleri incelemek, açıklamak, ispatlamak ve sonuca ulaşmak için bilgiler üreten sistematik, kurallı, akademik bilgiler bütünü olan bir branştır (Güneş ve Karaşah, 2006).

Ders Kitabı: Ders kitapları öğretmenlere derste kılavuzluk ederek dersin belirli bir plan ve program içerisinde işlenmesine yarayan yazılı bir araç olmanın yanı sıra öğretim programlarına göre hazırlanmış, dersi alan öğrencilere kazanımları vermek için kullanılan materyallerdir (Şahin, 2014).

2. KURUMSAL ÇERÇEVE

2.1. DERS KİTAPLARININ EĞİTİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Öğretim programları kapsamında ders kitapları öğretim programlarının konular ile ilgili olan bilgileri düzenli ve planlı olarak incelenerek, öğrencilere bu bilgilerin uygun bir biçimde ulaşmasını sağlayan ve öğrencileri dersin amaçlarına yönelik yol gösteren temel araçlar olarak belirtilmektedir (Ünsal ve Güneş, 2002). Öğretim programları dahilinde öğrencilerin ve öğretmenlerin başvurduğu ders materyalinin ders kitapları olduğu belirtilmektedir. Ders kitaplarının eğitim öğretim için yoğun bir şekilde tercih ediliyor olmasının sebebi öğretim programlarının tüm öğelerini içerisinde barındırıyor olmasıdır (Büyükalın, 2003). Ders kitaplarının öğrenciler için bu kadar yararlı olmasının nedenleri, öğrencilerin gerekli olan bilgiye istedikleri yerde istedikleri zaman diliminde ve istedikleri tempoda ulaşıp tekrar edebilmeleri olarak gösterilmektedir (Ünsal ve Güneş, 2002, s.107). Ders kitapları öğrencilerin bilgilerinin daha derin bir hale gelebilmesi için kullandıkları birer bilgi kaynağı olarak belirtilmektedir (Nakiboğlu, 2009).

Öğretmenlerin eğitim öğretim aşamasında teknolojik araçları kullanabiliyor olmasına rağmen hala en önemli olarak yer alan ve sık bir şekilde tercih edilen yardımcı aracın ders kitabı olduğu gözlemlenmektedir (Kardeş, 2018). Ders kitapları öğrencilere sunulması gereken bilgilerin daha sistematik bir biçimde bulunduruyor olmasından kaynaklı öğretmenler tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmektedir (Ünsal ve Güneş, 2002). Türkiye’de ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi halinde; %70 oranından daha fazla oranda ders kitaplarının kullanıldığı, öğrencilerin ders kitaplarını temel bilgi kaynağı olarak kabul ettikleri ve sınıf ortamında kullanımının oldukça sık olduğu gözükmektedir (Yağbasan ve Kanlı, 2004; Aydın, Karamustafaoğlu ve Özmen, 2005; Şengören, 2010; Erden ve Tor, 2004).

Ders kitaplarının konuları, sırasını ve hangi tekniklerin kullanılarak öğretilmesi gerektiği konusunda öğretmenlere kılavuzluk ettiği ifade edilebilmektedir (Kardeş, 2018). Dolayısıyla öğrencilerin ve öğretmenlerin birincil yardımcı kaynak olarak ders kitaplarının bazı özelliklerinin bulunması gerekmektedir. Ders kitapları konu ve ünitelerin ilk başlarında ilgi çekici olması gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin dikkatini konuya çekmeli

ve onların gerekli hazır bulunuşluğunu sağlaması gerekmektedir. Üniteye konunun öğrenilebilmesi adına gerekli olan öğrenme tekniklerinin yer alması ve ünitenin sonunda verilen bilginin pekiştirilmesi için fırsat verilmesi gerekmektedir (Kaptan, 1999). Pek çok araştırma dahilinde ders kitapları fen eğitiminin en önemli bileşenlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir (Nakiboğlu, 2009). Eğitim için kullanılan araçların ve ders kitaplarının nitelikleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğinde şu şekilde yer almaktadır. Ders kitapları;

- Anayasaya ve kanunlara uygun olmayan durumları bulunduramaz.
- Bilimsel hatalar içermemesi gerekmektedir.
- Dil ve anlatım bakımından doğru olması gerekmektedir.
- Eğitim-öğretim programlarının hedeflediği öğrencilerin kazanımlarını kapsamaktadır.
- Ders kitaplarının içerikleri tasarımları öğrenmeye destek verecek özellikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak yazılmaktadır.
- Ünsal ve Güneş (2002), yazılı olan bir materyalin öğretimin etkinliği bakımından üç temel değişkene bağlı olarak bulunduğu ifade edilmektedir:
- Materyalin okunabilirlik seviyesi,
- Materyalin içeriği
- Materyalin tasarımı, yazılı materyal bakımından ders kitaplarının etkili olması ve söz konusu olan değişikliklere bağlı olduğu ifade edilmektedir.

Ders kitaplarının fiziksel standardı, Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) 1992 yılında çıkardığı TS 10220 standardı ile belirlenmiş olmasının beraberinde Kılıç vd., (2001)'e göre ders kitaplarının özelliklerinin şu şekilde olması gerekmektedir;

- Fiziksel özellikler (renk vb.),
- Eğitime yönelik tasarımlar (amaçları, öğrenme-öğretme aşaması, değerlendirme)
- Görsel tasarım,
- Dil ve anlatım,

Ünsal ve Güneş'e göre (2002), ders kitapları bilgi becerileri öğrencilere kazandıracak oldukları faaliyetleri içerisinde buldurmalı ve öğrencilere öğrenme yaşamları sunabilme veya bu konu dahilinde öğrencilere rehberlik etmeleri gerekmektedir.

Ders kitaplarının niteliği, araştırmacılar tarafından değerlendirmeye alınması oldukça önemli hale gelmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar içerisinde ders kitaplarının eğitim üzerindeki öneminin oldukça büyük olduğu belirtilmektedir (Kardeş, 2018). Kaptan ve Kaptan (2005), ders kitaplarının bir toplumun gelişmişlik düzeyinin bir göstergesi olduğu belirtilmektedir.

Araştırmacılar program geliştirme durumunun değerlendirme yapılmadan tamamlanmasının mümkün olmayacağına inanmasının beraberinde değerlendirmenin eğitim aşamasının önemli bir basamağı olmasına yönelik fikir birliği göstermektedir (Bayrak ve Erden, 2007). Bu konu bağlamında programların ve bu duruma bağlı olarak ders kitaplarının niteliğine yönelik olarak yapılacak olan değerlendirmeler eğitim sisteminin planlanması açısından oldukça önemlidir. Eşgi (2005), ders kitaplarının değerlendirilmesi konusunda içerik analizi ve görsel unsurlara odaklanılması gerekliliğini savunmaktadır. Alpan (2004)'nın düşüncesine göre değerlendirme bakımından her iki boyut da ihmal edilmiştir. Grafik tasarım uzmanları içeriğe gerekli önemi vermezken, eğitim bilimciler biçim açısından yüzeysel değerlendirmelerin yapıldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla da eğitim öğretim sürecinin en önemli öğelerinden birisi olan ders kitaplarının araştırma yapan kişiler tarafından incelenmesi ve değerlendirmesi gerekmektedir. Bilimsel gelişmelere yönelik olarak güncellenmesi, eğitim sistemi ve fen öğretimi bakımından oldukça önemli olmaktadır.

Öğrencilere göre birincil bilgi kaynağı olarak kabul edilen ders kitapları üzerine yapılan bir araştırmaların, ders kitaplarının geliştirilmesi mümkün olan taraflarının belirtilmesi sonucunda ders kitaplarının yeniden düzenlenmesine sunacağı katkıların göz ardı edilemeyeceği belirtilmektedir (Kardeş, 2018).

2.2. FEN BİLİMLERİ DERSİNİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1. Fen Bilimleri Dersinin Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlu sadece bugün değil, dünyada var olduğundan bu yana kendisi ve etrafını anlama çabası içerisindeydi. Yaşadığı ortama uyum sağlamaya çalışan insanoğlu, tabiatta gerçekleşen olayları merak ve ilgi ile gözlemlemektedir. Bu gözlemlere bağlı olarak da kendilerine mantıklı gelen açıklamaları yapmışlardır. Ayrıca doğal olarak var olan gereksinimlerini karşılayabilmek adına kaynak ve varlık arayışındadırlar. Yaptıkları gözlemler ve kaynak aramalarına bağlı olarak gelişim sağlayan insanoğlu fen bilimlerinin

ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilgi birikiminin olmasına ve dünyanın değişmesine bağlı olarak karşılaştıkları sorunlar daha farklı şekillerde olmuş ve yaşam kalitelerinde artış görülmüştür. Ortaya çıkan problemlerin ve yaşam kalitesi durumuna bağlı olarak da fen bilimlerinin işe yararlılık durumu ve yaşamla bütünleşme durumunda artış görülmüştür. Yani fen bilimleri her dönemde oldukça önemli olmasının beraberinde her dönemde artmıştır (Karaşahin, 2011).

Fen eğitimi konusunda ilk çalışmalara 20. yüzyıl itibari ile başlanmıştır. Asıl önemini 20. yüzyılın yarısından sonra kazandığı ifade edilirken giderek gelişim gösteren ve daha da önemli olan bir disiplin olarak yer aldığı belirtilebilmektedir. Ayrıca konu kapsamındaki en büyük gelişmenin II. Dünya savaşından sonra yaşandığı söylenebilmektedir. 1950'li yıllarda bilim dünyasını ve toplumu en fazla ilgilendiren olaylardan birisinin soğuk savaş, bilim ve teknoloji konusunu da etkilemiştir. Rusya'nın 1957'de uzaya fırlatmış olduğu ilk uydunun beraberinde İngiltere, Amerika ve diğer gelişmiş ülkelerini batı atağa geçirdiği belirtilmektedir. Teknoloji rekabetinde geride kalmamaya yönelik bu ilkelerin çözümü modern fen bilimleri müfredatının güncellenmesinde ve geliştirilmesinde buldukları belirtilmektedir. Bu konuda bilim adamları ve mühendis yetiştirilmesi için okullara ve öğretmenlere daha büyük sorumlulukların düştüğü görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak okullardaki fen programlarının asıl hedefi olarak gün içerisindeki ihtiyaçların giderilmesi için bilişsel pratik yapılması, modern ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi olmaktadır (Güneş ve Karaşah, 2016).

2.2.2. Fen Bilimleri Dersinin Dünyadaki Gelişimi

Fen bilimlerinin çağdaş bakımdan ortaya çıkma şekli ve gelişim süreci yeni doğuş aşamasında yaşamış olan Copernus (1473-1543) yeni doğuş son zamanlarında hayatını sürdüren Galileo (1564-1642)'nin beraberinde başladığı ifade edilmektedir. Aristo'nun eski dönemlerde oldukça yüzeysel gözlemlerine bağlı olarak aynı konular dahilinde ortaya attığı ve o dönemde yaşamış olan bütün eğitilmiş insanların etkilendiği tutarsız düşüncelerini Galileo, ölçerek çürütmüş ve devrim olayı üzerinde sade bir anlayış belirtmiştir. Bu keşiflerinden yola çıkarak uzun yıllardan bu yana tutarsız kurallar ile hiçbir şekilde anlaşılabilen güneş sisteminin, dolayısı ile de evrenin yapısını açıklamaya yönelik olan çalışmalara öncülük etmiştir. Ayrıca yaptığı deneysel çalışmaların beraberinde bağdaşık yorumları ile bilime yeni bir teknik getirmiştir. Newton ve Kepler fen eğitiminde

oldukça basit gözlemlere dayalı araştırmaların üzerine çıkararak iyi seçilmiş değişkenlerin beraberinde doğa olaylarının nasıl olduğunu açıklamaya çalışmış ve sayısal veriler ile yorum yapmaya çalışmıştır. Belirtilen bu önemli bilim adamlarından sonra Ampere, Einstein, Faraday, Lavoisier ve Maxwell gibi pek çok bilim adamının önemli katkıları sayesinde fen bilimleri günümüzdeki önemini kazanmıştır (Güneş, 2016).

15. yüzyılda, bilim Avrupa'da gelişim gösteren Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisi ile tekrar hareketlenmiş, dinsel anlamdaki tutuculuk durumunun ortadan kalkmasına bağlı olarak bilimsel gelişmelere ortam oluşmuştur. Geçen yüzyılların ilk üççeyreği sürecinde; Avrupa ülkelerinin birçoğunda çocukların ilköğretimden yararlanamadığı belirtilmektedir. Benzer bir durumun Amerika'da da görüldüğü ifade edilmektedir. Bu konu dahilinde ilk teşebbüsü gerçekleştiren Danimarka, Hollanda, Norveç ve Rusya gibi ülkeler olmuştur. Bu ülkeler; ilköğretim seviyesinde okullaşma durumunu kendilerine amaç olarak belirlemişlerdir (Oktay ve Ramazan, 1992).

Fen bilimleri eğitimi için en büyük gelişme İkinci Dünya savaşı sonrasında yaşandığı ifade edilmektedir. Bilim adamları tarafından önerilmiş olan projelere destek verilmesi sonucunda kısa sürede çok sayıda yeni fen bilimleri müfredatının geliştiği görülmektedir (Bayram vd., 1998). 1950'li yıllarda toplumların dolayısıyla da bilimin gündeminde bulunanın soğuk savaş, teknoloji ve bilimi de etkisi altına alarak bu amaç doğrultusunda mühendis ve bilim adamı yetiştirilmesine yönelik okullara daha çok görev yüklemiştir. Bu durum bağlamında okullarda yer alan fen programlarının amacı, günlük yaşamımızın karşılamaya yönelik olarak zihinsel açıdan elit, pratik ve nitelikli insan gücü yetiştirmek olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla da bu durum kapsamında fen ve teknoloji alanında önem kazandığı belirtilmektedir. Örnek olarak Ay'a ulaşma ve keşfetme konusuna hizmet veren fen programları her düzey okul dahilinde oldukça etkili olduğu ifade edilmektedir (Anderson, 1983, akt. Güneş ve Kardeş, 2016).

Avrupa'da fen eğitiminin incelenmesi ile okulla birlikte fen ile alakalı olan kurumlarda söz konusu duruma destek verildiği gözlemlenmektedir. Fen ile ilgisi olan kurumlar tarafında yapılan araştırmaya destek sağlanması, bilimin doğasının anlaşılmasına yönelik olarak bilim kültürünün oluşturulması, fenin varlığının nedenini ve fen eğitiminin ne kadar önemli olduğunun belirtilmesine yönelik olarak birçok çalışmanın yapıldığı ifade edilmektedir. Fen eğitimi dünya kapsamında ISCED (internation standart classification of education) 1,2,3 şeklinde 3 aşamada işlendiği belirtilmektedir. Her aşama dahilinde bir

öncekine kıyasla daha kapsamlı bir hal almaktadır. Avrupa’da fen eğitiminin gelişmesine yönelik olarak yapılan çalışmaların incelenmesi halinde fen eğitimine destek veren stratejiler ve politikaların bulunduğu belirtilmektedir. Tüm ülkelerde kendi koşullarına uygun stratejiler oluşturulmuş ve fen eğitiminin daha iyi düzeye gelmesi ve gelişmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu konu kapsamında ulusal stratejiler belirlenmiş, bilim merkezleri ile iş birliği ve farklı etkinlikler oluşturulmuştur. Rehberlik uygulaması ile öğrenciler fen alanında yetenekli ve ilgili olan öğrencileri desteklemek için çalışmalar yapmışlardır (Eurydice, 2011, akt. Güneş, 2016).

2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.3.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programıdır. Söz konusu olan eğitim programının doğuş aşaması Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin 21. yüzyıla giderken yaşamış olduğu ve devam eden zaman diliminde bulunan kültürel, sosyal ve ekonomik konular kapsamındaki önemli toplumsal olarak gerçekleşen dönüşümün meydana getirdiği problemlere çözüm bulma çalışmalarının bir neticesi olarak başlamıştır (Kayhan, 2010). Sosyal bilgiler disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programı olarak belirtilmektedir. Bu eğitim Sosyal bilgilerin bir terimi şeklinde ilk defa 1913 yılında Amerika’da kullanıldığını ifade etmektedir. Amerika Eğitim Derneği’nin 1910 yılında ülkede verilen eğitime güncel olarak yön ve biçim vermek amacı ile bir araya getirdiği komitelerin daha geniş duruma getirilerek, 1913 yılında “Orta Öğretimi Yeniden Düzenleme Komitesi” adı verilmiştir. 1912 yılında derslere yönelik olarak oluşturulmuş olan alt komitelerden birisi Sosyal Bilgiler Komitesi’dir. Böylece sosyal bilgiler eğitim alanında kullanılan bir terim olması ile birlikte önemli bir terim olarak gelmiş ve giderek daha yaygın şekilde kullanılmaya başladığı belirtilmektedir (Evans, 2004, akt. Aslan, 2016).

Sosyal bilgiler eğitiminin Türkiye’deki yerini İslamiyet’in kabul edilmesi sonrasında daha önceki dönemlere kadar dayandırılmaktadır (Sönmez, 1998). Belirtilen bu duruma bağlı olarak Türkler Müslüman olmaları öncesinde kişilerin toplumsallaşmasına, toplumlarının istediği kişilerin yetiştirilmelerini önemsediklerini belirtmek mümkündür. Türklerin Müslüman olmaları öncesinde kişilerin toplumsallaşmalarına, toplumlarının istediği kişilerin yetişmesini önemli olarak kabul ettikleri söylenebilmektedir. Belirtilen bu

düşünce dahilinde sosyal bilgiler dersinin temellerinin eski dönemlere kadar dayandığı görülmektedir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin tarihi açıdan gelişme aşamasının incelenmesi halinde, Osmanlı Devleti’nde bu dersi öğretmeni olan Abdurrahman Şeref (1853-1825) Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Sultani de coğrafya, ahlak ve tarih derslerini verdiği ifade edilmektedir. Bütün bu alanlar için farklı farklı kitapların yazıldığından söz edilmektedir. Alman eğitim bilimci, J.F. Herbağın (1776- 1841) etkisi ile coğrafya ve tarih derslerinin kendi aralarında ilişkilendirilmelerine bağılı olarak güncel ders işleme fikri (Yazıcı, 2008, s. 3), ilk defa Sultan II. Abdülhamit döneminde (1876-1909), Maarif Nezareti’ne bağılı, usûl-i cedide eğitim-öğretim ilköğretim kurumu olan iptidailerin programlarında görülmüştür. 1904 yılında tüm okullar için düzenlenen yeni programda yalnızca muhtasar tarih-i osmani dersinin olduğu belirtilmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003).

Cumhuriyet dönemi sürecinde 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programları kapsamında yurttaşlık, tarih ve coğrafya dersleri ile birlikte sosyal bilgiler dersinin de verilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir (Sönmez, 1998). Sosyal bilgiler dersinin adının 1962 yılına kadar okul programlarının içerisinde olmadığı ve 1962 yılı sonrasında yapılan değişiklikler ile programların içerisinde bulunmaktadır. Tarih, coğrafya ve yurttaşlık derslerinin 1962 yılında ilköğretim programı taslağı dahilinde ülke ve toplum incelemelerinin altında toplandığı belirtilmektedir. 1968 programı dahilinde ise söz konusu olan dersin sosyal bilgiler dersi adını aldığı belirtilmektedir. Sosyal bilgiler dersinin adı ise ilk defa 1968-1969 öğretim yılı içerisinde bütün ilköğretilerde, 1970-1971 öğretim yılı dahilinde deneme olarak ortaokullarda resmen dahil olduğu ifade edilmektedir (Erden, 1996).

İlerleyen dönemlerde “Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 9. Millî Eğitim Şûrası’nın vermiş olduğu karara bağılı olarak temel eğitim 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfların eğitim programları içerisinde sosyal bilgiler dersinin de bulunmasının gerekli olduğu kararı alınmıştır. Bu karar sonrasında ilköğretim düzeyinde 1968 yılından bu yana sosyal bilgiler dersi verilirken, ortaokul seviyesinde olan öğrencilere 1975 yılı sonrasında verilmeye başlanmıştır. Belirtilen uygulama 1985 yılına kadar devam etmiştir. 1985 yılı sonrasında sosyal bilgiler dersi ilköğretim 2. kademe milli tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi şeklinde yer almaktadır. 1997-1998 öğretim sürecinde tekrar ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi verilmiştir (Safran, 2011). 1968 yılı sonrasında yapılmış olan programlarda dersin ismi sosyal bilgiler olmuştur (Tay ve Akyürek Tay, 2006).

2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Dünyadaki Gelişimi

Sosyal bilgiler dersinin başlangıç tarihi belirli değildir, ancak bu dersin kapsamına giren konuların tarihi, Roma ve Antik Yunan gibi Batı toplumlarının eğitim sistemlerinde eski çağlardan beri öğretilmekte olduğunu göstermektedir (Bilgili, 2008). Örneğin, antik çağlarda Thukydides, Herodotus, Aristo ve Eflatun gibi düşünürler, öğrencilere tarih dersleri vermişlerdir. Aynı şekilde, Çin'de, Sima Qian ve Du Yu gibi düşünürler tarih dersleri vermişlerdir. Avrupa'da, XIII. yüzyıldan itibaren kurulan üniversitelerde, Paris, Bologna, Oxford gibi, sosyal bilgiler alanına giren derslere rastlanmaktadır (Kılıçoğlu, 2012).

Avrupa'da Sosyal Bilgilerin gelişimine odaklandığımızda, bu alanın öne çıktığı dönemin Fransız İhtilali sonrası olduğunu görmekteyiz. Fransız İhtilali'nin ardından, entelektüel ve yönetici sınıflar, toplumun daha iyi anlaşılması, düzenlenmesi, yönetilmesi ve yönlendirilmesi gibi ihtiyaçlardan dolayı sosyal bilgilere önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda, 19. yüzyılda sosyoloji, tarih, iktisat, siyaset bilimi ve antropoloji gibi beş temel sosyal bilim disiplini olarak kabul edilmiştir (Özlem 1998, Akt. Demircioğlu, 2006).

Sosyal bilim alanları, 17. ve 18. yüzyıl Avrupa aydınlanma sürecine paralel olarak gelişmiştir. Bu dönemi, toplumların daha iyi organize olduğu, temel hak ve hürriyetlerin öne çıktığı ve insanların karar verme biçimlerinin değişim gösterdiği bir evrim olarak değerlendirebiliriz. Devlet yönetim modelleri, toplumların organizasyonu ve insanların algı biçimleri, bu iki yüzyıllık dönemde yapılanma ve gelişme göstermiştir (Sönmez, 1998). Bu süreçte, sosyal bilim dalları sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde toplumu yönlendirmiş ve toplumsal hareketlerden etkilenmiştir. Toplumsal ve ekonomik yapılanmalar bir sonraki yüzyılda daha hızlı bir ivmeyle ilerlemiş, Avrupalı ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumların kontrol edilmesi ön plana çıkmıştır. Sosyal bilimciler, bu dönemde daha önce görmezden gelinen toplumsal meselelere analitik bir yaklaşım getirmiş, çözüm yolları sunmuş ve yeni metodlar geliştirmiştir. Auguste Comte, Emile Durkheim, David Ricardo, John Stuart Mills, Karl Marx, Herbert Spencer gibi önemli teorisyenler, sosyal bilgilere yön vererek insanların dünyayı algılama biçimini etkilemişlerdir (Turan ve Yıldırım, 2018).

1929'da ABD'de başlayan Büyük Ekonomik Kriz ve beraberinde getirdiği sosyal çöküntü, sosyal bilgiler dersinin içeriğinde değişikliklere yol açmış ve ekonomik konuların öne çıkmasına neden olmuştur. 1930'lar ve 1940'lar boyunca, sosyal bilgiler üzerinde etkili olan faktörler ve görüşlerde büyük değişiklikler yaşanmıştır. İlerlemeci eğitimciler, sosyal yeniden kurmacılar ve çocuk eğitimi üzerine çalışan diğer araştırmacılar, sosyal bilgiler öğretiminin şekillenmesinde önemli roller üstlenmiştir (Naylor ve Diem, 1987, akt. Öztürk, 2015). Bu dönemde uluslararası üne sahip olan eğitimciler arasında Edgar B. Wesley, Henry Johnson, Hilda Taba ve Aarle Rugg gibi isimler de bulunmaktadır (Schug ve Beery, 1987, akt. Öztürk, 2015).

Toplum bakımından yaşanan gelişme ve değişme durumuna paralel biçimde yaşanan karışık aşama, sosyal bilgiler dersinin eğitim sistemine dahil olmasına sebep olan etkenlerden birisi olarak yer almaktadır. Amerika'da 1940 ve 1950'li yıllar dahilinde sosyal bilgiler programı, yoğun olarak tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak ele alınmıştır. 1960-70'li yılların ortalarına gelene kadar, sosyal bilgiler programına karşı ağır eleştirilerin yapıldığı belirtilmektedir. Söz konusu olan eleştirilerin gelişmesi konusunda, Bruner'in buluş yolu ile öğrenme kuramının etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Sonrasındaki dönemlerde, sosyal bilgiler dersinde coğrafya ve tarih bilgilerinin ağırlık durumunun azaltıldığı, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji ve sosyal psikolojiye ağırlık verildiği belirtilmektedir. Sosyal Bilgilerdeki kavram ve tekniklere dayalı olan disiplinler arası bir yapı kabul edilmiş ve tümevarım, geleneksel tümdengelim yaklaşımının yerini aldığı belirtilmektedir. Öğrenciler, aktif bir biçimde bilgiyi alan ve kritik biçimde düşünme yetisi olan kişiler olarak yetiştirilmiştir. Bu yaklaşımın 70'li yılların sonlarına doğru başarılı olamamasına bağlı olarak 1980'li yıllarda, güncel sosyal bilgiler anlayışının geleneksel anlayışa geri geldiği ifade edilmektedir (Erden, 2017).

1990'ların ikinci yarısından itibaren NCSS (National Council for the Social Studies), ülkede sosyal bilgiler öğretiminin yeni sosyal bilgiler hareketinin önerilerine daha yakın bir amaç, içerik ve yöntem belirleme kararı almıştır. Bu dönemde, ABD'de sosyal bilgiler programlarının sosyal yapılandırıcılık kuramına dayalı, disiplinler arası, bütünleşik, tematik ve benzeri özellikler taşıdığı, problem çözme yöntemini benimsediği ve iş birlikli öğrenmeyi teşvik ettiği gözlenmiştir (Öztürk, 2009).

2.4. FEN BİLİMLERİ DERSİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE DEĞİŞEN FEN BİLİMLERİ PROGRAMLARI

2.4.1. 2005 Yılı Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı Temel Yaklaşımı

Fen ve Teknoloji Dersinin 2005 yılındaki Öğretim Programının incelenmesi halinde bu programda fenin, değişmez ve net bilgiler içeren değil de değişken ve dinamik bir bilim dalı olduğunun altı çizilmektedir. Bu programa göre fen, sürekli olarak değişen ve mutlak gerçek olmayan, bu zamana kadar ortaya koyulmuş ve kabul edilen açıklamadır. Bu programa fen okuryazarlığı dahilinde bilimsel tekniklerin de eklenmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Bütün bunların göz önünde bulundurulması dahilinde 2005 yılı Fen ve Teknoloji Programının, “yapılandırıcı” yaklaşımının kabul edildiği görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımın beraberinde yola çıkılarak da yeni çalışmaların sayesinde güncel kanıtlara ve bilgilere ulaşılması ile dünyada gerçekleşen olay ve olguları daha iyi şekilde ifade edebilmek için bilimsel bilgiler dahilinde sürekli olarak düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir (MEB, 2005).

2005 Fen ve Teknoloji öğretim programının vizyonu, bireysel anlamdaki farklılıklara bakılmaksızın tüm öğrencilerin fen ve teknoloji okuryazarı olarak yetişmesidir (MEB, 2005). Bu amaca bağlı olarak fen ve teknoloji okur-yazarlığının 7 boyutu (MEB, 2005):

Bilimin aslını oluşturan değerler

- Çevre-Fen-Teknoloji-Toplum arasındaki ilişki
- Fen Bilimleri ve Teknolojinin Doğası
- Fen ile ilgili tutum ve değerler
- Fen Kavramları
- Teknik ve Bilimsel Psikomotor Becerileri şeklinde sıralanmaktadır.

2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programının asıl yapısının incelenmesi halinde 7 öğrenme alanından söz edilmektedir (MEB, 2005)

- Canlılar ve Hayat
- Madde ve Değişim
- Fiziksel olarak meydana gelen olaylar
- Evren ve Dünya
- Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre ilişkileri
- Bilimsel Sürece bağlı olan beceriler

- Tutum ve Değerler

Tablo 1. 2005 Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programının Temel Yapısı (MEB, 2005)

Konu içeriği öğrenme alanları	Tutum ve Değerler, Beceri, Anlayış Öğrenme alanları
Canlılar ve Hayat	Bilimsel aşamaya yönelik beceriler
Evren ve Dünya	Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre İlişkileri
Fiziksel olarak meydana gelen olaylar	Tutum ve Değerler
Madde ve Değişim,	

2.4.2. 2018 Yılı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı Temel Yaklaşımı

Fen Bilimleri Dersinin 2018 yılındaki programının incelenmesi halinde yine öğrenci odaklı ve onların daha aktif olmasında etkili olarak olan problem, iş birliği, proje ve argümantasyonu esas alan öğrenimin oluşabileceği biçimde bir atmosferin faydalı olduğu görülmektedir. Öğrencilerde bilginin daha kalıcı olabilmesi ve anlam kazanmasının amaçlanmasına bağlı olarak bu program da araştırma ve sorgulamayı esas alan öğrenme biçiminin esas alındığı ifade edilmektedir. Öğrencilerden materyal ve model üretimi, proje yapma, pazarlama becerilerinin beklenmesinin yanı sıra sınıfa dahilinde öğretmen nezdinde, yaşlıları ile gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Öğrencilerin araştıran ve sorgulayan, öğrenmeye yönelik, keşfetmeyi seven, düşünce ve istekleri olan, yaratıcı ve bireysel olmasına yönelik en etkinliklerin ve çalışmaların sürdürülmesi hedeflenmiştir. Bu Programa argüman oluşturulması dönemi giderek önem kazanmıştır. Bu programla argüman oluşturulma aşaması daha da önemli hale gelmiştir. Ortamlarda öğrencilerin düşüncelerini özgür bir biçimde sunumunu yaptıkları, savunmakta oldukları düşünceleri kanıtları ile ortaya koyabilen, farklı düşünceleri çürütmeye yönelik argüman oluşturulması mümkün olan, bilimi esas alan olgu ve olayların olumlu ve olumsuz özelliklerini değerlendirilmesi mümkün olacak şekilde oluşturulması ve düzenlenmesi istenmektedir. 2018 Fen Bilimleri dersi öğretim programında değer kazanan farklı bir konu ise fenin uygulanabilir olması ve ekonomik destek sağlama özelliği olarak ifade edilmektedir. Bu konu bağlamında kazanımların planının yapılması aşamasında üniteler hazırlanırken günlük yaşamı daha kolay hale getirecek, insanlığın ihtiyaçlarını giderecek teknolojiler oluşturulmasını bekleyen bir bakış açısının kabul gördüğü ifade edilmektedir (MEB, 2018).

Tablo 2. 2018 Yılı Fen Bilimleri Deri Öğretim Programı'nın Temel Yapısı

Bilgi Boyutuna Bakılırsa	Beceri boyutuna bakılırsa
Dünya ve Evren	Bilimsel Süreç Becerileri
Canlılar ve Yaşam	Yaşam Becerileri
Fiziksel Olaylar	Analitik düşünme
Madde ve Değişim	Girişimcilik
Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları	İletişim
	Karar verme
	Takım çalışması
	Yenilikçi düşünme
	Mühendislik ve Tasarım Becerileri
	Yenilikçi Düşünme (İnovasyon)

Bilgi boyutunda konu alanlarının adlarında değişime gidilmiş ve “*Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları*” ismi ile konu alanı eklenmiştir. Beceri boyutunda ise bilimsel aşama becerileri bilimsel aşama becerileri ve yaşam becerilerinin aynı kalmasının beraberinde “*Mühendislik ve Tasarım Becerileri*” başlığının altında “*Yenilikçi Düşünme (İnovasyon)*” ismi ile güncel bir beceri alanının eklendiği görülmektedir (MEB, 2018).

2.5. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TÜRKİYE’DEKİ GELİŞİMİ VE DEĞİŞEN SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARI

Türklerin İslam’ı kabul etmesinden önce, toplumsal yaşam konusunda bazı bilgi ve kuralların beraberinde gelenek ve göreneklerin çocuklara ve genç nesle öğretilmeye çalışıldığından söz edilmektedir. İslamiyet’in kabulü sonrasında da genel olarak verilen eğitimler İslam dinine temel olan konuların kazandırılmasına yönelik eğitimler verilmiştir. Osmanlı döneminde özel olarak da sıbyan mektepleri ve medreselerde dinin aslına dayalı olan bilgilerin programlarda ağırlıklı bir biçimde yer aldığı görülmektedir. Sosyal bilimler dahilinde bulunan bazı dersler, kurumların öğretim seviyelerine uygun şekilde belirli süreler ile verilmiştir. Osmanlı’da bulunan eğitim kurumlarında, sosyal bilgilerin dahilinde yer alan disiplinlerden coğrafya ve tarih, birer ders biçiminde ilk kez Tazminat Devri aşamasında vermeye başlanmıştır (Akyüz, 1993).

İlk Türk pedagoğu olarak kabul edilen Selim Sabit Efendi’nin önemli katkılarının olduğu belirtilmektedir. Çünkü o bir taraftan bu derslerin bütün ilköğretim okullarında

okutulması için yönlendirilirken, diğer taraftan da bu konulara ilişkin ilk ders kitabının yazıldığı belirtilmektedir. Rehnumâ-yı Muallimîn adlı eserinde de söz konusu olan derslerin özel öğretim tekniklerine yer verildiği belirtilmektedir. Diğer taraftan da 1904 yılında bütün ilkokullar için yayınlanmış olan bir programda, sadece Muhtasar Tarih-i Osmani dersi yer almaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde 1926, 1930, 1936, ve 1948 programlarında da ayrı tarih, yurttaşlık bilgisi ve coğrafya derslerine yer verildiği belirtilmektedir. Söz konusu programların neredeyse tamamında, söz konusu olan derslerin verilmesinde, çağdaş bir yaklaşım olarak öğretim ilkesine uyulmasının uygun olduğu belirtilmektedir. Belirtilen dersleri ilk kez 1962 yılında yayınlanmış olan İlkokul Program Taslağı'nda, disiplinler arası bir yaklaşım ile “*Toplum ve Ülke İncelemeleri*” ismi altında birleştirildiği ifade edilmektedir. Bu ders, 1968 yılında yayınlanan İlkokul Programı'nda, “sosyal bilgiler” ismi verilmiştir. Daha sonra da 1985 yılında tekrar 6. ve 7. sınıflarda haftada 2 saat olmak üzere Milli Coğrafya, Milli Tarih ve 8.sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi dersi şeklinde düzenlendiği belirtilmektedir (Yalçın ve Akhan, 2019).

Dersin öğretim programı üzerinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin Türkiye'de artan nüfuzuna paralel olarak, bu yıllar dahilinde adı geçen ülkede hâkim olan “*yeni sosyal bilgiler*” akımının önemli bir etkisinin olduğu belirtilmektedir. Fakat bu harekete destek verecek öğretim araç-gereçlerinin bulunmayışı ve öğretmenlerin gerekli olan mesleki donanımı olmaması gibi sebepler ile, Türkiye'deki ilköğretim okullarında geleneksel yaklaşım hakimiyetini sürdürmektedir. 1998 yılına kadar bu programın uygulandığı ifade edilmektedir. Bu dönemlerde 4-7. sınıfları kapsayacak biçimde yeni bir İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmaya başladığı görülmektedir. Dersin öğretim programı üzerinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Türkiye'de artan nüfuzuna paralel şekilde, bu yıllarda ismi geçen ülkede egemen olan “*yeni sosyal bilgiler*” akımının önemli bir etkisinin olduğu belirtilmektedir (MEB, 1998).

2.5.1. 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Sosyal bilgiler için verilen öğretimin asıl amacı kişilerin toplum haline gelmesini sağlayarak haklarından haberdar olan, problemlerin çözümünde üretken, etkin bir vatandaş olarak yetişmesini sağlayarak topluma kazandırılması şeklinde ifade edilmektedir.

Dolayısıyla da kişiye kazandırılması amaçlanan kazanımların düzenli ve sistemli olarak aktarılmasında öğretim programlarına gereksinimi vardır. Türkiye’de toplumun beklentileri ve gereksinimleri doğrultusunda farklı yıllarda programların hazırlanması gerekli olmaktadır. 1998 yılı Sosyal bilgiler dersi öğretim programı 8 yıllık zorunlu eğitim sürecinin beraberinde 4.5.6. ve 7. Sınıflarda verilmeye başlamıştır. Bu program dahilinde öğrencilerin kazanması istenen amaçlar dört başlık olarak şu şekilde (MEB, 1998);

- Toplumda kişilerin kendi aralarındaki ilişkileri bakımından,
- Dünyayı, yurdu ve çevreyi tanıma yetenekleri bakımından geliştirmek,
- Ekonomik yaşama düşüncesi ve yeteneklerini geliştirmek açısından,
- Yurttaşlık, sorumluluk ve görev bakımından değerlendirilmektedir.

Bu bakımdan 1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programı kişilerin toplumsal tarafının altını çizerek kültür aktarımı sağlamakta, dünyadaki gelişmelere açık ve duyarlı olan kişiler haline gelmesi amaçlanmaktadır (Yalçın ve Akhan, 2019).

1998 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı dahilinde her sınıf seviyesi için özel olarak belirlenen alt başlıklar halinde ünite konuları belirlenmiştir. Programda ders işlenecek olan konular ünitelerin altında hedef davranışlar olarak belirtilmiş ve her bir konu bölümü için hangi bilgilerin verilecek olduğu açıklanmıştır. 1998 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2005 ve 2017 programlarından farklı olarak birkaç özellik taşıdığı ifade edilmektedir. Bu farklılıklar ise özellikle 2005 ve 2017 programlarının içerikleri ile ilgilidir. 1998 öğretim programında öğrenme alanları, kavram ve beceri konularındaki öğretim ayrı başlıklar şeklinde bulunmamaktadır. Beceri ve kavram öğretimi programın uygulanması süreci için yer alan açıklamalarda konular ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Programda ayrıca işlenecek konular ve diğer disiplinler ile ilişkilendirilmemiştir. Sınama konusunda daha geleneksel tekniklerin esas alındığı görülmekte ve kişilerde öğrenmenin davranışlarda görülmesi, farklı teknikler kullanılarak ölçümünün yapılması şeklinde değerlendirilmektedir (Bilgili, 2006).

2.5.2. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Bilimsel ve teknolojik olan gelişmelerin etkisinin beraberinde kişilerin geçmiş ve gelecek arasındaki farklılıklar karşısındaki duyarlılığının artırılması ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamak için pek çok disiplinden faydalanılması gerekmektedir. 2004 yılında yapılmış olan inceleme çalışmalarının beraberinde programlar yeni bir yapı kazanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yeni anlayışlar ile programın vizyonu, felsefesi, amaçları konularında değişiklikler yapılarak farklı okullarda

pilot uygulamaların yapıldığı belirtilmektedir (Özdemir, 2015). Söz konusu olan programın amacı olarak günümüz koşullarında yaşanan gelişmelere yön vermesi olarak ifade edilmektedir. Bu konu bakımından 2005 öğretim programında kişinin gereksinimlerinin esas alındığı bir yapı bulunmaktadır. Programda yer alan en belirgin değişiklikler davranışçı anlayıştan vazgeçilmesinin beraberinde öğretme-öğrenme aşamasında kişinin aktif olduğu, bilginin kişi tarafından yapılandırıldığı yapılandırmacı anlayışın kabul edilmiş olması gerekmektedir. Bu durumun yanı sıra becerilerin önemsendiği, derslerde kavram öğretiminin ve kavramı yanlış algılama durumunun giderilmesinin hedeflendiği, sonuca odaklı olan değerlendirmeden sürece odaklı değerlendirmeye geçişin kabul edildiği belirtilmektedir (Bilgili, 2006; Özdemir, 2015).

2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, disiplinler ve disiplinler arası bir program desenine göre hazırlandığı belirtilmektedir. Programda sınıf ortamında yapılan derslerin demokratik bir ortam dahilinde işlenmesi hedeflenmiş olmasının beraberinde öğretmenlerin dersleri çok boyutlu biçimde anlatması sağlanmaktadır. 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı yapılandırmacı yaklaşım ile ele alınmasından kaynaklı olarak bu programın vizyonu, yapısı ve yaklaşımı konularında detaylı olarak açıklamaların yapıldığı belirtilmektedir. Söz konusu olan programda öğrenme alanları ve alakalı oldukları konular, konularında kendi aralarında ilişkili üniteler halinde verildiği gözlemlenmektedir. Programda ayrıca öğrenme alanlarında kazanımlar bulunmaktadır. 4. sınıflar için 8 öğrenme alanı içerisinde 46 kazanım, 5. sınıflar için 8 öğrenme alanı içerisinde 56 kazanım bulunmaktadır. 6. sınıflar için 7 öğrenme alanı içerisinde toplam 44 kazanım yer almaktadır. 2005 öğretim programında kişilerden demokratik becerileri olan, bilimsel düşünebilen ve iş birliği yapabilecek şekilde becerilere sahip olmalarının beklendiği belirtilmektedir. Programda ayrıca pek çok değere yer verildiği de görülmektedir. Bu program sistemli, kontrollü, kanıtlanması mümkün ve sorgulamaya olanak sağlaması ile öğrencilerin hazır bilgilere değil yaşamın içerisinde yaşam ile kaynaştırılmış kendi haricindeki kişi ve olayların farkında olması ile kendi birikimini geliştirmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2005).

2.5.3. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Hızlı olan gelişime bağlı olarak kişilerin ihtiyaçları da doğal olarak değişim göstermektedir. Eğitim alanında değişimlerin olduğundan söz edilmektedir. Eğitimin hem esnek hem de köklü bir yapısının olduğu belirtilmektedir. Bu özelliğine bağlı olarak

zamana kolaylıkla uyum sağlayabilmektedir (Taş ve Kıroğlu, 2018). 21. yüzyılın bilgi ve teknoloji çağı olması kişilerin gereksinimlerinin giderilmesi ve kişilerin çağa uyum sağlayabilmesine yönelik olarak değişim mecbur hale gelmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), söz konusu olan hızlı değişim kapsamında yetişen neslin hem sosyokültürel hem de bilimsel açıdan donanımlı olmaları gerektiğini bunun için de öğretim programlarının güncel hale gelmesi gerektiğinin altını çizmektedir (MEB, 2017).

2017 programı kapsamında öğretim programının esas felsefesi tüm öğretim programının bir eğitim felsefesi üzerinde yapıldığı, eğitim kapsamında hedeflenen kazanımlara ulaşılması bakımından eğitim felsefeleri ile öğretim programları dahilinde bütünsel ve tutarlı bir ilişkinin olması gerekliliğinden söz edilmektedir. Bu iki olgunun arasındaki ilişki, geçmiş zamandan günümüze gelene kadar değerini kaybetmemiş olan merak duygusu ile ilgili olan bir durumdur. Böylelikle kişiyi öğrenmeye itecek olan en güçlü duygunun merak olduğu, bu süreç de soru sormakla başlayıp, alınan yanıtlar karşısında farklı sorular ile öğrenme aşamasını sürdürmek ile devam etmektedir. 2017 öğretim programı kapsamında beceriler, eski programa kıyasla sayı bakımından farklı değildir (MEB, 2017).

Buna bağlı olarak asıl beceriler başlığından “yabancı dilde iletişim, anadilde iletişim, matematiksel yeterlilikler ve bilim/teknolojide temel yeterlilik durumları, öğrenmenin öğretilmesi, dijital anlamdaki yeterlilikler, girişimcilik alma ve inisiyatif alınması, sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yeterlilikler, kültürel anlamdaki farkındalık ve ifade” benzeri anahtar yeterlilikler bulunmaktadır. Söz konusu olan bu yetkinlikler ile ilişkili olarak 27 becerinin kazandırılmasının hedeflendiği belirtilmektedir (MEB, 2017). 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı dahilinde öğrenme alanları ve kazanımları yer almaktadır. Programda ünitelerin isimleri bulunmaktadır. Ayrıca 7 öğrenme alanının da yer aldığı belirtilmektedir. 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında esas alınan felsefe anlayışı açısından sosyal bilgilerin bütüncül olan şekline uygun biçimde kazanımların sosyal bilimler disiplinleri ile ilişkili olarak verilmesi gerekli olduğu ve kişilerin çeşitli disiplinler ile ilgili olan becerileri kazanması amaçlanmaktadır (Demir ve Haçat, 2018).

2.6. HAYAT BOYU ÖĞRENME

Eğitim, genel olarak kişide istenerek ve kasıtlı bir biçimde davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesi süreci olarak ifade edilmektedir. Günümüz koşullarında eğitimin asıl

amacı kişilerin topluma kazandırılması olarak ifade edilmektedir. Eğitim, belirli bir şekilde girdisi ve çıktısı olan kapsamlı bir sistem olarak belirtilmektedir. Eğitim sadece sınıflara indirgenmesi durumunda okullar kişisel gereksinimleri karşılamakta zorlanmaktadırlar (Aksoy, 2013). Bu durum dahilinde kişisel ve toplumsal gereksinimleri karşılama konusunda hayat boyu öğrenme kavramının karşımıza çıktığı belirtilmektedir. Hayat boyu öğrenme, eğitim sürekliliği ile ilişkilendirilmiş ve kişinin gelişimi desteklemesine olanak sağlamıştır (Samancı ve Ocakçı, 2017).

2.6.1. Hayat Boyu Öğrenme ve Tarihçesi

Hayatın tamamına yayılım gösteren öğrenme olanakları ve kişilerin kendi potansiyelini ve yeterli olması durumunu yaşamı sürecinde geliştirmesinde olanak veren bir süreç olarak karşımıza çıktığı belirtilmektedir (Coşkun ve Demirel, 2012). Candy, hayat boyu öğrenmeyi, toplumun tamamını ilgilendiren, örgün eğitimin dışına çıkan ve sürekli eğitim dahilinde değerlendirilmesi mümkün olan, sürekli olarak kişiyi destekleyici bir süreç olarak belirtilmektedir (Candy, 2002). Hayat boyu öğrenme, Avrupa Komisyonu'nda (2002) gayri resmi ve resmi olarak, bilgi, beceri, iyileştirme ve yeterlilik kazandırma amacı ile sürekli olarak devam eden öğrenmeleri kapsayan eğitim etkinliklerinin tamamı olarak tanımlanmıştır. Komisyonunda hayat boyu öğrenmenin hedefleri,

- Eğitim ve öğretimin her şeyin öncesinde kişinin ve toplumun gereksinimlerini ve isteklerini esas almak, eşit fırsat imkânı verilen bir toplum oluşturulması,
- Kişilerin bilgi ve becerilerini değiştiren istekler ile uyumlu olmasını sağlamak, eğitim ve öğretimin oluşturulacağı yolları düzenlemek,
- Kişilerin modern yaşamın her alanında bulunmaya yönelik olarak yönlendirilmesi, toplumun her seviyesinde insanları sosyal ve politik yaşama dahil olacak biçimde donatılması,
- Resmi sistemin içerisinde ve dışarısında bütün ilgili olan kişilerin bir ortaklık yaklaşımı dahilinde iş birliği içerisinde çalışmalarını sağlamak, öğrencilerin gereksinimlerinin yanı sıra kuruluşların, toplulukların, işgücü piyasasının ve toplumun gereksinimlerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması,
- Tüm herkesin, her yerde ve her zaman öğrenebilmesini sağlamak, yaygın ve gayri resmi öğrenme durumlarına değer vermek olarak ifade edilmektedir.

Günümüz koşullarında, kişilerin iyi bir eğitim seviyesine gelmesi, diploma ve sertifika gibi belgeler alması nitelikli kişiler olmaları için yeterli olmayabilmektedir. Hayat boyu öğrenen, kendi öğrenmelerine yön verebilen ve bunu sürdürülebilir bir yaşam tarzı haline getirebilen kişilerin olmasına gerekmektedir (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2018).

- Okul çağı haricindeki eğitime verilmekte olan önemde ve hizmette artış görülmesinin beraberinde hizmetlerin genişletilmesi,
- Eğitimi yaşam kalitesinin artmasında olumlu etkisi olan bir araç olarak görülmesi, dolayısıyla da eğitime daha fazla ilgi gösterilmesi,
- Eğitimin, günlük yaşamdaki gereksinimler ile bağlantılı olarak düzenlenmesi ve eğitim ile ilgili olan kararlarda toplumun fikrinin önemli olması,
- Planlama, yönetim ve amaç belirleme konusunda açık fikirli olunmasının önemi (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2018).

Bilgi toplumuna geçiş yapılmasının beraberinde hayat boyu öğrenme kavramının ortaya çıktığının söylenmesi mümkündür. Sanayi çağında fiziki güce gereksinim duyan toplu, bilgi çağında fikir gücüne gereksinim duymuştur. Bu durum dahilinde düşünebilen, fikir üretmesi mümkün olan kişiler nitelikli olarak kabul edilmesinin beraberinde bilginin en büyük sermaye olarak kabul edilmesi söz konusu olmaktadır. Toplumdaki bu değişim hayat boyu öğrenme kavramının ortaya çıkmasına sebep olan bir durum olarak yer almaktadır (Yıldırım, 2015).

2.7. AVRUPA YETERLİKLER ÇERÇEVESİ

Küreselleşme, iletişim ve bilgi teknolojilerinde görülen hızlı değişim ve bu değişimlerin ekonomik olan hayata ve üretim sürecine olan etkisi kişilerin sürekli olarak kendilerini güncellemelerini ve değişiklik gösteren koşullara ayak uydurmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle bireylerin olan değişikliklere uyum sağlayabilmesi, ekonomik açıdan gereksinimlerin karşılanması ve bireylerin toplumsal, ekonomik hayatları dahilinde verimli şekilde bulunabilmesi için, yeterlilik düzeylerini sürekli olarak geliştirmeleri gereksiniminden söz edilmektedir. Dolayısıyla hayat boyu öğrenme herkes için zorunlu bir durum olmaya başlamıştır. Hayat boyu öğrenmenin toplum içerisinde karşılığını alabilmesi ve programın başarıya ulaşmasının mümkün olabilmesi için farklı alanlarda yeterliliklerin belirlendiği ifade edilmektedir (Bağcı, 2011).

Avrupa Birliği (AB) üyesi olan devletler 2004 mesleki eğitim ve öğretimin geliştirilmesine yönelik olarak kendileri için referans olma olasılığı olan yeterlilik çerçevesi oluşturmasına karar verilmiştir. Bu durum kapsamında uzmanların bulunduğu bir komisyon oluşturulmuştur. Oluşturulan komisyon hayat boyu öğrenmeye destek veren ve 8 seviyeden meydana gelen öğrenme çıktılarına dayalı bir taslak düzenlemiştir. Hazırlanan bu taslakta yeterlilik çerçevesi dahilinde bazı değişikliklerin yapıldığından söz edilmektedir. Değişiklik yapılmış olan taslağın güncel hali 23 Nisan 2008'de Avrupa Konseyi ve Parlamentosu tarafından hayat boyu öğrenmenin gerçekleştirilmesine yönelik olarak Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) şeklinde kabul gördüğü ifade edilmektedir (Gözübüyük ve Tamer, 2013).

AYÇ, AB üyesi olan ülkelerin arasındaki yeterlilik durumlarının daha da anlaşılır olmasını, açık olmasını ve üye olan devletlerin yeterlilik sistemlerinin kendi aralarında bağlantı kurması için hazırladığı kıyaslama ya da çeviri için kullanılan bir araç olarak belirtilmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006). Tüm seviyeler için gerekli olan en ana bilgi ve beceri yeterliliklerinin ifade edildiği 8 seviyeden oluşmaktadır. Birinci düzeyde en temel öğrenme seviyesini, sekizinci düzeyde ise ileri seviye öğrenme seviyesini belirtmektedir. Hayat boyu öğrenmenin sağlanabilmesine yönelik olarak AYÇ 8 temel yeterlilik alanı belirtmiştir (European Parliament and the Council of Europe, 2006). Söz konusu olan bu 8 alan;

- Dijital anlamda yeterlilik,
- Girişimcilik ve inisiyatif alınması,
- Kişinin ana dilinde iletişim,
- Kültürel farkındalık ve ifade,
- Matematiksel bakımdan yeterli olunması ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler,
- Öğrenmenin öğrenilmesi,
- Sosyal ve vatandaşlık konuları ile ilgili yeterlilik durumları,
- Yabancı dilde iletişim,

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi ile hayat boyu öğrenmenin desteklenmesi, sektörel ve ulusal anlamdaki yeterlilik seviyesi için ortak bir kaynak noktası oluşturulmasının beraberinde üye ülke vatandaşı olan öğrenciler ile iş gücü durumunun AB içerisinde dolaşımını, eğitim kurumları arasında yapılan değişimleri ve iş değişikliklerinin daha kolay bir biçimde yapılmasını amaçlamaktadır. Hayat boyu öğrenmenin mümkün olabilmesi için

AYÇ Tavsiye Kararında; aday ve üye olarak yer alan ülkelerin kendi içlerindeki ulusal yeterlilik çerçevesini geliştirmesi ve bunları AYÇ ile ilişkili hale getirmesi tavsiye edilmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

2.8. TÜRKİYE YETERLİKLER ÇERÇEVESİ

Hayat boyu öğrenmenin gerçekleşmesi için AYÇ Tavsiye Kararlarına bağlı olarak söz konusu olan yeterlilikler ile uyum sağlayacak biçimde düzenlenmiş, ilk, orta ve lise ve lisans da dahil olmak üzere akademik, mesleki, genel eğitim ve öğretim programlarının beraberinde farklı öğrenme tekniklerinin kullanılması ile edinilen bütün yetkinlik esaslarını belirten ulusal yeterlik çerçevesi şeklinde ifade edilmektedir (Mesleki Yeterlik Kurumu, (2015). Türkiye Yeterlikler Çerçevesinin (TYÇ) belirlenmesi esnasında Türkiye'nin eğitim felsefesi ve yapısının dikkate alındığı ifade edilmektedir. Mesleki Yeterlilik Kurumu (2015) yeterlik kavramını, konu kapsamındaki eğitim kurumunca kişinin öğrenim kazanımlarını başarılı bir biçimde edinebilmesi neticesinde verilen sertifika, diploma, ustalık belgesi, MYK mesleki yeterlilik belgesi benzeri resmî belgeler şeklinde ifade edilmektedir.

TYÇ ile Türkiye'deki var olan yeterliliklerin bir araya toplanması yeterliliklerin kalitesinin daha iyi duruma getirilmesi, hayat boyu öğrenmenin daha yaygın olması ve destek verilmesi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için istihdam olanaklarının oluşturulması amaçlanmaktadır (Mesleki Yeterlik Kurumu, 2015). TYÇ, AYÇ gibi sekiz düzeyden oluşmaktadır. Her seviye, o seviye için gerekli olan bilgi, beceri ve yeterlilik durumlarını ifade eden öğrenme kazanımlarından oluşmaktadır.

1. Okul Öncesi
2. İlkokul
3. Ortaokul
4. Lise
5. Ön lisans
6. Lisans
7. Yüksek Lisans
8. Doktora

Bütün yeterlilik seviyesi bilgi, beceri ve yetkinlik olmak üzere 3'e grupta incelenmektedir. Bilgi TYÇ dahilinde bir çalışma ya da öğrenme alanı dahilinde gerçeklerin, teorilerin, ilkelerin ve uygulamaların anlaşılması durumunu içeren kuramsal

ya da olgusal bilgi şeklinde tanımı yapılmaktadır. Beceri, öğrenme ve çalışma alanı dahilinde edinilen bilgi şeklinde tanımlanmaktadır. Beceri ise bir öğrenme ve çalışma alanı kapsamında edinilen mantıksal, yaratıcı ve sezgisel olarak düşünmenin beraberinde el becerisi, materyal, yöntem, araç ve gereçlerin kullanılabilmesini gerektiren bilgiyi kullanma ve sorunları çözüme ulaştırma olarak tanımlanmaktadır. Yetkinlik ise bilgi ve becerilerin bir öğrenme ve çalışma ortamında sorumluluk alarak ya da özerk bir çalışma yapması, öğrenme ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması, etik ve toplumsal olan konuların, sorumlulukların önemsenmesi şeklinde tanımı yapılmaktadır (TYÇ, 2015).

2.9. ANAHTAR YETKİNLİKLER

Hayat boyu öğrenmenin söz konusu olabilmesi için AYÇ tarafından belirlenmiş olan 8 temel yeterlilik alanı belirtilmiştir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Ana Dilde İletişim: kişilerin kendilerini istedikleri biçimde ifade edebilmesi ve çevresine bulunan kişiler ile iletişim kurabiliyor olması genel olarak anadil ile mümkün olmaktadır. Anadil eğitiminin beraberinde kişinin hem düşünme becerileri hem de ifade becerisinin geliştiği belirtilmektedir. Ayrıca çevresinde bulunan insanlar ile kurduğu iletişimin kalitesini daha da iyi duruma getirerek modernleşmesine destek verilmektedir (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015). Hayat boyu öğrenme konusu kişinin okuma, dinlenme, konuşma ve yazma becerilerinin olması oldukça önemlidir (Bağcı, 2011).

Yabancı Dillerde İletişim: Bilgi ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlar bakımından ülkeler arasındaki ilişkilerin daha iyi seviyeye gelmesi, farklı toplumlarda ise yaşayan kişilerin iletişimin ve etkileşim seviyesinin artış göstermesi ve kolay hale gelmesi yabancı dil bilmenin gerekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca ekonomi dünyası içerisinde küresel hale gelen dünya pazarında başarılı olabilmek için üretici olan taraf ile tüketici olan tarafın arasında sağlıklı ve güçlü bir iletişimin kurulması gerekmektedir. Dolayısıyla da istihdam alanı dahilinde yabancı dilin biliniyor olması iş bilme dünyasının önceliği şeklini aşmıştır (Bilasa ve Taşpınar, 2017).

AYÇ'de yabancı dil kılınarak iletişim kurma konusundaki beceriye yer verilmektedir. Hayat boyu öğrenme çerçevesinde kişinin farklı dillerde iletişim kurma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Yeterlilikler Çerçevesinde kişinin ana

dilinde olduğu gibi yabancı dil kullanarak da iletişim kurabiliyor olması temel yeterlilik alanlarından birisi olarak kabul görmektedir. Yabancı dil ile iletişim kurulabilmesi için temelde bulunan beceriler, konuşulanların anlaşılması, konuşmaların başlamasının sağlanması, sürdürülebilmesi ve sonlandırılabilmesi, kişinin ihtiyaçlarına uygun olan metinleri okuyabilmesi, üretme ve anlama becerisine bağlı olarak meydana gelmektedir. Yabancı dilde iletişim müzakere, kültürlerarası iletişim ve uzmanlık edinilmesi becerilerini de beraberinde getirdiğinden söz edilmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler: Matematik eski dönemlerden bu yana dünyayı anlama konusunda ve bilişsel gelişimin sağlanabilmesi konusunda en etkin olan araçlardan birisi olarak yer almaktadır (Gürbüz vd., 2013). Matematik dersleri aracılığı ile öğrencilere yalnızca matematik içerisinde yer alan kavramları değil aynı zaman diliminde sorun çözebilme, mantıklı bir şekilde düşünülebilmesi ve etkin kararlar alabilme konularında beceri kazanımı sağlamaktadır. Dolayısıyla matematiksel anlamdaki yetkinlik durumu ve bilim/teknolojideki temel yeterlilikler, AYÇ'de yer verilen yetkinliklerden birisidir (MEB, 2009).

Bu yeterlilik alanının iki kısım şeklinde oluşturulduğu belirtilmektedir. Matematik anlamındaki yeterlilik, matematik ile alakalı olan başlıca bilgiler, ölçüler, yapılar ve sayılar konusu dahilindeki bilgi birikimi, bireylerin hayatı dahilinde karşılaştıkları sorunları çözebilmesine yönelik olarak zihinsel ya da yazılı şekilde dört temel işlemi kullanarak oran bulma yeteneğini kapsamaktadır. Bu durumun beraberinde farklı derecelerde matematiksel düşünce yetilerini ve formüllerini, yapıları, modelleri, çizelge ve grafikleri kullanabiliyor olmaları matematik konusundaki yeterlilikleri bakımından değerlendirilmektedir. AYÇ kapsamında bireyden ev ve iş hayatı dahilinde temel matematiksel kuralları süreçleri uygulayabilir olması, argümanların takibini yapabilmesi ve değerlendirmesi beklenmektedir. Kişinin matematiksel biçimde düşünebilmesi gerekmektedir. Matematiksel delili anlayabilmesi gereksiniminin beraberinde ve matematiksel anlamda iletişim kurabiliyor olması gerekmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Bilim ve teknoloji alanı kapsamındaki yetkinlik durumu, kişinin toplum kapsamındaki teorilerinin, uygulamaların ve teknoloji konusunda gerçekleşen ilerlemelerin fayda ve zararlarını daha iyi bir biçimde anlaması için destek sağlamaktadır. Bilimsel ve teknolojik anlamdaki yeterlilik, teknikleri ve prensipleri, bilim ve teknoloji ile ilgili olan

esas bilgileri, bilimsel kavramları ve gerçek dünyanın temelinde bulunan prensiplerine yer vermektedir. Bu durumun beraberinde bilim ve teknolojinin doğal dünya üzerindeki etkisinin anlaşılma durumunu kapsamaktadır. AYÇ dahilinde kişiler, bilimsel şekilde yapılan araştırmaların asıl özelliklerini tanıyor olması gerekliliğinin beraberinde yapılan araştırmaların neden yapıldığını ve sonuçlarını değerlendirebilmesi gerekmektedir. Söz konusu olan konu kapsamında kişiler teknolojik araç makineler ile birlikte bir amacı gerçekleştirebilmek veya delile dayandırarak bir sonuca ulaşabilmek için bilimsel verileri kullanma yetisinin olması gerekmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Dijital Yetkinlik: Bilim ve iletişim teknolojileri kapsamında yaşanmış olan köklü ve hızlı değişim durumu kişilerin günlük ve iş hayatı dahilinde başarıya ulaşabilmesi doğrultusunda teknolojinin doğası, rolü ve oluşturduğu olanaklar konusunda bilgisinin olması gerekmektedir. Dijital anlamda yeterlilik konusuna Avrupa Yeterlilikler Çerçevesinde yer verilmiştir. Dijital yeterlilik, kişinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kişisel, meslek için ya da iletişim kurabilmek için güvenli, etkili ve eleştirel bir şekilde kullanabilmesi, bilgiye ulaşımın sağlayabilmesi, değerlendirebilmesi ve saklayabiliyor olması; interneti kullanarak ortak ağlara dahil olabilmesi durumunu içermektedir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaratıcılığı ve güncel olma durumunu nasıl etkilediğinin anlaşılabilmesi ve bu teknik bilgilerin kullanımı aşamasında etik kurallara riayet edilmesi gerektiği de bu yeterlilik kapsamında değerlendirilmektedir (Bilasa ve Taşpınar, 2017).

Öğrenmeyi Öğrenme: Bireylerin öğrenme bakımından gereklilik durumu ve süreçlerinin farklılık göstermesi, öğrenme sürecindeki zorluklarla baş edebilmesi ve öğrenme konusundaki ısrarcı ve kararlılığı AYÇ’de ele alınan diğer bir yeterlilik durumu şeklinde bulunmaktadır. Öğrenmeyi öğrenmek, bireysel ve grup olarak etkili zaman ve bilginin yönetiminin sağlanması da dahil olmak üzere kendi öğrenme durumunu organize edebilme ve öğrenmeyi sürdürebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Yeni bilgi ve becerilerin elde edilmesi, özümseme süreci ve işlenmesi öğrenmeyi öğrenmek durumu kapsamında değerlendirilmektedir (Bilasa ve Taşpınar, 2017). Öğrenmeyi öğrenen kişiler öz disiplinli bir biçimde öğrenmek için zaman ayırabilmektedir. Öğrenme aşamasında farklı arkadaşlar ve öğretmenleri ile iş birliği yaparak çalışabilmekte ve öğrendiklerini de farklı kişilerle paylaşabilmektedirler (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler: Sosyal anlamda belirtilen yeterlilik durumu kişisel ve toplumsal mutluluk ve refah ile direkt ilişkili bir durumdur. Farklı topluluklarda ve çevreler dahilinde genel olarak kabul edilen davranış kuralları ile görgü kurallarının anlaşılması başarılı olan kişiler ve sosyal katılımın sağlanması için önemli bir etkidir. Özellikle de Avrupa halkının çok kültürlü yapılarından sosyal ve vatandaşlık yeterliliklerinin farklı bir önem taşıdığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla da Sosyal ve Vatandaşlıkla konusundaki yetkinlikleri Avrupa Yeterlik Çerçevesi dahilinde bulunduğu ifade edilmektedir. Kişilerin iş ve sosyal yaşama aktif olarak katılım sağlaması, karşılaştıkları problemler için çözüm üretebilme becerileri sosyal yeterlilik olarak kabul görmektedir. Vatandaşlık kısmı ile ilgili olan yetkinlik ise kişilerin, vatandaşlık, demokrasi hak ve yükümlülükleri ile ilgili olan kavramları biliyor olmasıdır. Bu durumun beraberinde politik ve sosyal kavramlar, yapılar konusundaki yapıların da söz konusu olan yeterlilik alanı kapsamında değerlendirmeye alınmaktadır. Sonuç olarak Avrupa toplumlarının tam anlamı ile sosyoekonomik, kültür boyutları ve ulusal kimliğin Avrupa kimliği ile etkileşime girme aşamasının anlaşılması bakımından yeterlilik alanını içerisine alması gerekmektedir (European Parliament and the Council of Europe, 2006).

İnisiyatif Alma ve Girişimcilik: Girişimcilik, kişinin fikirlerini yaşama geçirme becerisi olarak ifade edilmektedir. Girişimci bir kişi, iş yaşamında olduğu kadar sosyal ve kişisel yaşamda da inisiyatif almakta, bağımsız ve yenilikçi fikirlere açıktır. Ayrıca planlama yapılması, projenin yönetilmesi ve risk alma konusundaki becerileri de bu alan dahilinde değerlendirilmektedir. Bu konu dahilinde amaçlanan becerilerin organize edilmesi, planlama, yönetme, analiz etme, liderlik etme, iletişim kurma, bilgi alınması değerlendirme ve kaydetme benzeri proje tekniği ile ilgisi olan yetilerdir. Bireysel ve başkalarının beraberinde iş birliği içerisinde çalışabilme becerisi de bu konu dahilinde değerlendirilmektedir (Bilasa ve Taşpınar, 2017).

Kültürel Farkındalık ve İfade: Avrupa Konseyi ve AB Raporuna (2006) göre kültürel anlamdaki farkındalık, müzik, sahne sanatı, görsel sanatlar ve edebiyat gibi farklı kitle iletişim araçlarının kullanımının beraberinde duygu, görüş ve tecrübelerin yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin önemini takdir edilmesi durumu olarak belirtilmektedir. Yerel, ulusal, kültürel farkındalık, Avrupa kültürel mirasının ve dünyadaki farklı kültürlerin bilincini içerisinde bulundurmaktadır. Kişimin çağdaş kültürünün de içerisinde bulundurduğu temel kültürlerin eserleri bilmesi gerekmektedir. Avrupa ve dünyanın farklı

alanlarındaki kültürel ve din bakımından farklılık durumlarının korunmasına bağlı olarak ve kültürlerin günlük yaşam kapsamındaki önemini anlamının da bu yeterlilik alanı kapsamında değerlendirilmektedir.

2.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ezquerra ve ekibinin (2014) yaptığı bir vaka araştırması, ortaokul öğrencilerinde proje tabanlı öğrenme ve görsel-işitsel materyallerin anahtar yeterlilikler üzerindeki etkisini incelemeye almıştır. Fen derslerindeki yaşam boyu öğrenme ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilen araştırmada proje sürecinde öğrenciler, planlama, uygulama, değerlendirme ve tamamlama aşamalarında aktif rol almış ve bu aşama öğrenci liderliğinde yönetilmiştir. Yapılan anketler, öğrencilerin dijital ve bilimsel becerilerinde belirgin bir ilerleme kaydettiğini göstermiştir. Bununla birlikte, projenin öğrencilerin kendi inisiyatiflerini kullanmalarını, öğrenme becerilerini geliştirmelerini ve diğer temel yetkinliklerini artırdığını göstermiştir. Bu araştırma, eğitimde yeni yaklaşımların etkisini değerlendirmeye ve öğrencilerin daha etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlayacak stratejiler geliştirmeye yardımcı olabilir.

Gordon ve meslektaşlarının (2009) yürüttüğü karşılaştırmalı belgesel analiz araştırması, 27 Avrupa Birliği Üye Devleti'nin eğitim politikalarında anahtar yeterliliklerin geliştirilmesi ve yürütülmesine yönelik strateji ve uygulamaları incelenmiştir. Bulgular, Avrupa Temel Yeterlilikler Çerçevesinin AB'nin ilk ve orta okullarındaki sekiz temel yeterliliğin uygulanmasındaki farklılıkları ve eksiklikleri ortaya koymuştur. Yapılan anketler, öğretmen rehberliğinin öğrencilerin hayat boyu öğrenme için gerekli temel becerileri kazanmalarında önemli bir görev üstlendiğini göstermiştir.

Klug ve arkadaşlarının (2016) yürüttüğü çalışma, Avusturya'da okuyan ortaokul öğrencileri arasında hayat boyu öğrenme yeterlikleri ile sınıf ortamı ve başarısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma, 36 ortaokulda 5365 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir ve okulların hayat boyu öğrenme becerilerini geliştirmek için sağlam teşviklere sahip olduğunu göstermiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin hayat boyu öğrenme yeteneklerinin, algılanan eğitim yapıları, kendi kendini düzenleme becerileri ve çıktılarıyla olumlu ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, bilişsel ve üst bilişsel öğrenme stratejilerinin, Avusturyalı öğrencilerin çoğunluğu için okul türü veya cinsiyetten bağımsız olarak temel hayat boyu öğrenme becerilerini kazanmalarında kritik

bir rol oynadığını belirtmektedir. Ek olarak, sınıf atmosferinin öğrencilerin ilgi alanlarını, amaçlarını, hedeflerini öz yeterliliklerini ve öğrenme stratejilerini olumlu yönde etkilediği de vurgulanmıştır.

Akkaleli-Toprak'ın (2019) çalışması, Millî Eğitim Bakanlığınca 2016'da güncellenen Bilişim Teknolojilerinde Bilgisayar Bilimleri müfredatının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ile uyumluluğunu incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, Bilgisayar dersindeki kazanımların genellikle “dijital yetkinlik, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yeterliliklerle” bağlantılı olduğu belirlenmiştir. (2019, s.101-106) çalışması, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2016 yılında geliştirilen ve güncellenen Bilişim Teknolojilerinde Bilgisayar Bilimleri müfredatının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ile uyumluluğunu değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucunda, Bilgisayar Bilimi dersindeki kazanımların genellikle dijital yetkinlik, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yeterliliklerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Yüksel'in (2019) çalışmasının amacı, hayat bilgisi ders kitaplarını anahtar yetkinlikler açısından analizini yapmıştır. Araştırma sonuçları, sosyal ve vatandaşlık becerilerinin en çok ilkokul üçüncü sınıf ders kitaplarında yer aldığını, anadilde iletişim ve matematik becerilerinin ise tüm sınıf düzeylerinde geniş bir şekilde sunulduğunu göstermektedir. Ancak, yabancı dil iletişimi ve dijital becerilerin tüm sınıf seviyelerindeki kitaplarda daha az yer bulduğu görülmüştür.

Soyuçok ve Batur'un (2020) çalışması, 2018 Türkçe Öğretim Programı Çıktılarının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'ne nasıl entegre edildiğini belirlemeye odaklanmıştır. Anket sonuçları, en sık vurgulanan yeteneğin kişinin ana dilinde iletişim kurma kabiliyeti olduğunu göstermiştir. Ancak, yabancı dil iletişim becerileri, sosyal beceriler ve yurttaşlık becerilerine programda yeterince yer verilmediği ortaya çıkmıştır. Yeterlik sayısı en yüksek olan sınıfın 8. sınıf olduğu, en düşük olanın ise 7. sınıf olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, programın Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde belirtilen yeterlilikleri kazandırmada yetersiz olduğunu göstermektedir.

Akkurt'un (2020) çalışmasında, matematik müfredatındaki sekiz temel yeterlikten biri olan matematik becerisinin 6. sınıftaki seviyelerinin belirlenmesi ve bu beceri üzerinde etkili olan faktörlerin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma, matematiksel yeteneğin ölçülebilir olduğunu göstermiştir. Ayrıca, matematik okuryazarlığının vurguladığı

kavramların öğrencilere öğretilmesi ve öğrencilere uygun bir ortam verildiğinde matematik okuryazarlığının geliştirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Kana ve Kiler'in (2021) çalışması, ortaokulda Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarındaki metinleri ve etkinlikleri Türkçe öğretimindeki yeterlilikler açısından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bulgular, yeterliliklerin ders kitaplarında ziyade etkinlikler aracılığıyla uygulandığını göstermiştir. Araştırma ayrıca, kitapların yeterlilikler açısından dengeli bir dağılıma sahip olmadığını göstermiştir. Kişinin ana dilinde iletişim becerileri, öğrenmeyi öğrenme becerileri, vatandaşlık becerileri, girişimcilik ve kültürel farkındalık ve anlatım becerileri genellikle metin ve etkinliklerde öne çıkmıştır. Ancak, buna rağmen dijital beceriler, inisiyatif/girişimcilik yeterlilikleri ve yabancı dil iletişim yetkinliği en düşük seviyelerde kalmaktadır.

Kurudayıoğlu ve Soysal'ın (2020) çalışması, 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (ilk ve ortaokul) kazanımlarının dijital yetkinliğe uygunluğunu incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma, Türkçe ders planlarının dijital okuryazarlık bileşenlerini içerdiğini, ancak sonuçların sınıf seviyeleri ve yetkinlik alanları açısından dengeli bir dağılıma sahip olmadığını ortaya koymuştur.

Güneri'nin (2023) araştırmasında doküman incelemesi deseni kullanılmış ve çalışma için kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın odak noktası 7. sınıf Türkçe ders kitapları olmuş ve veri kaynağı olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan kitaplar kullanılmıştır. Bulgular, 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin anahtar yetkinlikler açısından dengeli bir dağılım göstermediğini ve yabancı dillerde iletişim yetkinliği ile ilgili etkinliklere yer verilmediğini ortaya koymuştur.

Açıkmeşe Çedik'in (2023) çalışması, ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan etkinliklerin sekiz anahtar yetkinlik açısından dengesiz dağıldığını göstermiştir. Araştırma, etkinliklerin çoğunun öğrenmeyi öğrenme ve anadilde iletişim yetkinliğiyle ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, yabancı dil iletişimi, dijital yetkinlik, inisiyatif alma ve girişimcilik gibi alanlarda etkinliklerin çok az bir kısmının bulunduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, ders kitaplarının hazırlanmasında ve ilgili araştırmalarda çeşitli öneriler sunulmuştur, bu da çalışmanın önemli bir katkı sağlamasını amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın tasarımı, veri kaynakları, veri toplama araçları, toplanan verilerin yöntemi ve analizinde kullanılan teknikler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu çerçevede, "Anadilde İletişim, Yabancı Dillerde İletişim, Yetkinlik İnisiyatif Alma ve Girişimcilik, Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Öğrenmeyi Öğrenme, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, Dijital, Kültürel Farkındalık ve İfade" gibi toplam 8 anahtar yetkinlik ünitesine odaklanılarak anahtar kelimelerle analiz gerçekleştirilmiştir. Anahtar yetkinliklerin belirlenmesinde doküman analizi yöntemi tercih edilmiş olup, bu tercih nitel araştırma yöntemlerine uygunluğu açısından yapılmıştır. İlkokul Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları incelemeye dahil edilmiştir. Hayat Bilgisi ders kitabı Yüksel (2019) ve Türkçe ders kitabı ise Ülger (2022 tarafından daha önceden bu bakış açısıyla incelendiğinden araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitapları ilkökul seviyesinde okutulan temel dersler olduğu için bu araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Araştırmanın sonucunda bulunan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi anahtar yetkinlikleri yüzde ve frekans olarak verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada, ilkökul 3. sınıf ve 4. sınıf Fen Bilimleri ile 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinler, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi açısından değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, "Anadilde İletişim, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler , Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Dijital Yetkinlik, Yabancı Dillerde İletişim, Kültürel Farkındalık ve İfade, Öğrenmeyi Öğrenme İnisiyatif Alma ve Girişimcilik " anahtar kelimeleriyle belirlenen 8 anahtar yetkinlik sınıf ve konu ünitelerine göre taranarak detaylı bir analiz yapılmıştır. Anahtar yetkinliklerin belirlenmesinde en uygun araç olarak doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir, bu nedenle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, gerçeklere dayalı yayınlanmış eserleri, kitapları, dergileri gibi yazılı materyalleri analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Karasar, 2008). Doküman analizi, yazılı dokümanların incelenerek araştırılan konuyla ilgili bilgilerin elde edilmesini ifade eder. Doküman incelemesinde sonuçların sayısal verilere dökülmesi de araştırmaya katkı

sağlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Madge (1965), doküman incelemesinin araştırmalarda çok sık kullanılan bir veri toplama yolu olduğunu ve belge olmadığında tarihin de olamayacağını belirtir. (Aktaran, Büyük, 2017).

Nitel araştırma yöntemlerinde yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir durum araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde durum araştırma, soruların nasıl ve neden sorulduğuna dayalıdır ve araştırmacının kontrolü dışında bir süreçtir. Bir olgu veya olayın derinlemesine incelenmesine yarayan bir araştırma şeklidir. (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Bu araştırmada ele alınan durumlar ve alt birimleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırmada Ele Alınan Durum ve Alt Birimler

Durum	Alt Birimler
Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metinlerdeki temel yetkinlikler	Anadilde İletişim Yetkinliği
	Yabancı Dilde İletişim Yetkinliği
	Matematiksel yetkinlik ve bilim/ teknolojide temel yetkinlikler
	Dijital yetkinlik
	Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği
	Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
	İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği
	Kültürel farkındalık ve ifade

3.2. ÖRNEKLEME

Çalışmada, ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemde, önceden belirlenmiş araştırma sorularına ve araştırma amacına uygun, benzerlik, uygunluk ve erişilebilirlik ölçütlerini taşıyan durumlar örnekleme ögesi olarak seçilmiştir.

Bu çalışmada, [TTKB] tarafından onaylanmış ve çalışmanın yapıldığı 2022-2023,2023-2024 eğitim-öğretim yıllarında Türkiye genelinde ilkokullarda ders kitabı olarak kullanılan Sosyal Bilgiler (Tuna Yayıncılık) ve Fen Bilimleri (Anka ve Ata Yayıncılık) ders kitapları, araştırma örnekleminin kapsamına dahil edilmiştir.

3.3. VERİ KAYNAĞI

Bu araştırmanın veri kaynağını ilkokul 3. ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları oluşturmaktadır. Doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan; Fen Bilimleri 3. Sınıf Ders Kitabı (Anka Yayıncılık), Fen Bilimleri 4. Sınıf Ders Kitabı, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı kullanılmıştır. Bu kitaplar araştırma yapılan 2022-2023,2023-2024 eğitim-öğretim yıllarında Türkiye'deki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ders materyali olarak kullanılmıştır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada verilerin elde edilmesi amacıyla 3. sınıf Anka Yayınları Fen Bilimleri Ders Kitabı (2018), 4. sınıf Tuna Yayınları Tuna Yayınları Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ders Kitabı (2022) ve 4. Sınıf Ata Yayınları Fen Bilimleri Ders Kitabı (2022) anahtar yetkinlikler açısından incelenmiştir. Bu ders kitaplarında anahtar yetkinliklere ne ölçüde yer verildiği sorusunu yanıt bulmak amacıyla doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi ise araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelemelerinin yapılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışmada ilkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitabı metinleri anahtar yetkinlikler kapsamında anahtar kelimeler kullanılarak incelenmiştir. Metinlerin analizi yapılırken “Yaşam Boyu Öğrenme için Türkiye Yeterlikler Çerçevesi” örnek alınarak veriler incelenmiştir. Bu anahtar yeterlilikler, 2022 Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriğindeki Türkiye Yeterlikler Çerçevesi 'ne göre oluşturulmuş sekiz temel yetkinlikten oluşmuştur. (MEB, 2018). Bunlar;

- “Anadilde iletişim yetkinliği
- Yabancı dillerde iletişim yetkinliği
- Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği
- Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- Matematiksel yetkinlik ve bilim/ teknolojide temel yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği”

3.5. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI

Bu araştırmanın nitel boyutundaki geçerlilik ve güvenilirliği artırmak amacıyla şu çalışmalar gerçekleştirilmiştir:

İç geçerliliğin sağlanması için, veri toplama ve analiz süreci belirli bir doygunluğa ulaşıncaya kadar devam ettirilmiş ve bu aşama için gerekli olan zaman ayrılmıştır. Araştırmanın dış güvenilirliğini artırmak adına, araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Durum çalışmasını yapan araştırmacının geçerliliğini arttırmak için, sonuçlara nasıl ulaştığını açıkça ortaya koymak ve vardığı sonuçların kanıtlarını başkalarının da erişebileceği şekilde sunmak gerekir (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Bu bağlamda ders kitabının yeterliliğini araştırmak amacıyla öğretim uzmanları ve ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ve araştırmacılar sürece dahil edilmiştir. Doküman analizi, ders ve ünitelerin Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinlerdeki bilgilerin dağılımını ortaya çıkarmıştır. Doküman incelemesi anahtar kelimeler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları PDF formatında ve basılı olarak kullanılmıştır. Bu anahtar kelimeler kullanılarak Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları tarandı. Bu adımda, temel beceriler sınıf düzeyine ve ögelere göre sıralanır. Bu tablodaki anahtar yeterliliklere karşılık gelen veriler daha sonra sınıf seviyesi ve ünitelere bakılarak frekans ve yüzdelerle dönüştürülmüştür. Anahtar kelimeler şöyle açıklanmıştır:

3.5.1. Ana Dilde İletişim Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Dile getirme
- Düşünce söyleme
- Yazı yazma becerisi
- Düşünceleri savunma.
- Tahlil etme
- Açıklama.
- Paylaşma.
- Özetleme.
- Münazara.

- Not alma.
- Dili anlama ve kullanma.

3.5.2. Yabancı Dillerde İletişim Yeterliliği ile İlgili Kavramlar:

- Yeni dil öğrenimine karşı ilgi duyma
- Verilen metni yorumlama
- Farklı kültürlerle iletişim kurma
- Dilleri örtük öğrenebilme.
- Yabancı dilde kendini ifade etme
- Duyduğu yabancı dili anlama.

3.5.3. Matematiksel Yeterlilik/Bilim ve Teknolojide Temel Yeterlilikler ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Bilimsel araştırmanın ilkelerinin farkında olma.
- Sonuçları nedenleriyle tartışma
- Sonuçları kestirme
- Eleştirel düşünceye karşı merak
- Tahminlerini sonuçlarıyla karşılaştırma
- Bilimsel bulguları kullanabilme
- Grafik okuma
- Çıkarımda bulunma
- İpuçlarını kullanabilme

3.5.4. Öğrenmeyi Öğrenme Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Yeni bilgi öğrenmeye açık olma
- Ekip çalışması.
- Değerlendirmek
- Öğrendiği bilgileri uygulayabilme
- Öğrendiği bilgileri paylaşma
- Öğrendiklerini sunabilme
- Araştırma.

- İş birliği.
- Öğrenme stratejilerini kullanma.
- Ezberleme.
- Paylaşma.
- Özetleme.

3.5.5. Dijital Yeterlilik ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Bilgilerin geçerlik ve güvenilirliği konusunda bilgi sahibi olma.
- Sosyal medyayı özenli şekilde kullanma.
- Genel ağ adreslerine ulaşma
- Kurgusal ve gerçek durumları karşılaştırabilme.
- Kültürel, sosyal ya da mesleki amaçlarla ağlarla meşgul olma.
- İnterneti kullanarak genel ağlarda iletişim kurma
- Bilgi araştırması, toplaması ve kullanması
- Edindiği bilgilere karşı eleştiri yapabilme
- İnterneti güvenli bir şekilde kullanma
- Teknolojik aletleri kullanma

3.5.6. İnisiatif Alma ve Girişimcilik Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Yaratıcılık yeteneği.
- Proje yöneticiliği.
- Bireysel ve ekip iş birliği içinde çalışma.
- Bireyin güçlü ve zayıf yönlerini karşılaştırma
- Değişim
- Fikirlerini savunma.
- Riskleri bilme ve alma
- Proje oluşturma
- Riskleri değerlendirme.
- Fikirlerini hayata geçirme
- Sorumluluk alma

3.5.7. Kültürel Farkındalık ve İfade Yeterliliği ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Sanatsal öğeleri anlama
- Milli kültürü miras edinme
- Kimlik ve aitlik hissetme
- Bireysel ve ekip olarak iş birliği içinde çalışma
- Kültürel hayata katılım
- Sanat eserlerinden faydalanma
- Kültürel ve dilsel farklılık
- Duygularını sanatıyla ifade etme
- Yaratıcılığını geliştirme
- Estetik algısını geliştirme

3.5.8.Sosyal ve Vatandaşlık ile İlgili Yeterlilik ile İlgili Anahtar Kavramlar

- Farklı görüşleri açıkça ifade etme ve anlama
- Önyargılardan kaçınarak adil olma
- Empati kurarak başkalarının duygularını anlama
- Ailesine ve toplumuna faydalı olma
- Çeşitliliği takdir etme ve değer verme
- Herkesin haklarına ve görüşlerine saygı gösterme
- Farklı ortamlarda yapıcı şekilde iletişim kurma
- Toplumun kabul ettiği davranış ve normları anlama
- Ülke ekonomisine katkıda bulunma
- Kamu mallarını tasarruflu kullanma

4. BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen verilerin analizi sonucu elde edilen bulgulara odaklanılmıştır. Bulgular, sekiz anahtar yetkinlik kapsamında anahtar kelimeler kullanılarak toplanmıştır. Her bir yetkinlik için bir araştırma sorusu belirlenmiş ve bu soruların yanıtlanması amacıyla dokümanlar, temel yetkinlikler göz önünde bulundurularak "Doküman İncelemesi Formu" aracılığıyla toplanmıştır. Bu veriler, tablolar ve grafikler aracılığıyla sunulmuş, ders kitaplarının üniteleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen yüzde ve frekans dağılım değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

4.1. Anadilde İletişim Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk sorusu, “Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Anadilde iletişim” yetkinliği sınıf seviyeleri ve ünitelere göre nasıl dağılmıştır?” olarak ifade edilmiştir. Bu sorunun cevabını bulmak amacıyla, 3. ve 4. sınıf Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının her bir ünitesi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler sonucunda bulunan verilerin yüzde ve frekans dağılım değerleri Tablo 4’te sunulmuştur. “Anadilde iletişim” anahtar yetkinliğiyle ilgili yapılan incelemelerin sonuçları, Tablo 4’te yüzde ve frekans dağılım değerleriyle birlikte verilmiştir.

Tablo 4. Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri Anadilde İletişim Yetkinliği Bulgular Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Gezegemimizi Tanıyalım	23	16
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	6	4
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	10	7
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	42	28
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	19	13
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	24	16
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	23	16
TOPLAM	147	100

Tablo incelendiğinde, üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersi okul kitabında “Anadilde iletişim” yetkinliğinin 147 ayrı cümlede geçmektedir. Tablo ünite ünite incelendiğinde, “Anadilde iletişim” yetkinliğinin sırasıyla; %16 “1. Ünite (Gezegenimizi Tanıyalım)”, %4 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, %7 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, %28 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, %13 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %16 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %16 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de geçtiği görülmektedir. Ünitelerde geçen “Anadilde iletişim” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Öğretmen, Ufuk ve sınıf arkadaşlarına canlılarla ilgili bir belgesel izleteceğini söyledi. Ardından öğretmen, belgeseli izletmek için sınıfta gerekli düzenlemeleri yaptı. Öğrencilerden perdeleri kapatmalarını istedi. Sınıfça belgeseli izlemeye başladılar. Birden elektrik kesildi. Ufuk: Öğretmenim, çok karanlık hiçbir şey göremiyorum, dedi. Daha sonra sınıfta bir uğultu oldu. Öğretmen: Çocuklar! Ben de bir şey göremiyorum, bekleyin de perdeleri açayım, dedi. Ufuk: Öğretmenim, dikkat edin, etraf çok karanlık, diye uyardı.” (3. Sınıf, Çevremizdeki Işık ve Sesler Ünitesi, s.85). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: dile getirme, düşünce söyleme, açıklama ,dili anlama ve kullanma)

Tablo 5. Dördüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri Anadilde İletişim Yetkinliği Sonuç Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	23	20
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	22	18
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	17	14
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	23	20
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	17	14
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	13	11
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	4	3
TOPLAM	118	100

Tabloya göre 4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Anadilde İletişim” yetkinliğine 118 farklı cümlede rastlanmıştır. Ünite bazında tablo incelendiğinde sırasına göre; % 20 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, % 18 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, % 14 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, % 20 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, % 14 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, % 11 “6. Ünite (İnsan ve Çevre)”, %3 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, de “Anadilde iletişim” yetkinliğinin yer aldığı görülmektedir. 3. sınıf

Fen Bilimleri ders kitabında geçen “Anadilde iletişim” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Merhabalar ben bir bilim insanıyım. Bizler; doğaya dair merak edilen konuları araştırmayı, deneysel çalışmalarda bilimsel ölçümler yapmayı ve araştırmalarla sonuca ulaşmayı severiz. Çalışırken önce problemi belirleriz, sonra o konu hakkında araştırma yaparız. Problemin çözümüne yönelik hipotez sunarız. Hipotez ne midir? Hipotez, problemin ya da sorunun çözümüne dair tahminimizdir. Ardından hipotezimizin doğruluğunu ispatlamak için çeşitli deney ve gözlemler yaparız. Deney sonuçlarına göre gerekirse hipotezimizi tekrar gözden geçiririz.” (4. Sınıf, Dünyamızın Hareketleri Ünitesi, s.26). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: dile getirme, açıklama, paylaşma, tahlil etme)

“Mini, artık gölde rahat yüzemediğini fark etti. Büyük bir şaşkınlık ve telaşla annesinin yanına koştu. — Anneciğim, gölün suyu kaybolmuş, dedi. Annesi gülümsedi. — Mini, dedi. Yazın hava sıcaklığı arttığı için su, buharlaşarak gaz hâline geçer. Bu nedenle gölün su seviyesi düşer. Sonbaharda başlayan yağışlar sayesinde göl tekrar suyla dolar. Kış mevsiminde ise havaların soğumasıyla birlikte kar yağar ve gölün üstü buz tutar. Kurbağa Mini, annesinin sözlerini hayretle dinliyordu. Kış mevsimi onu kaygılandırmıştı. — Anneciğim, peki gölün üstü buz tutunca ne yapacağım, diye sordu. Annesi, minik kurbağanın başını okşadı. — Üzülme Miniciğim, o zaman da gölün üstünde kayıp eğlenebilirsin, dedi” (4. Sınıf, Maddenin Halleri Ünitesi, s.107). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: (Dile getirme, açıklama, düşünceyi söyleme)

Tablo 6. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Anadilde İletişim Yetkinliği Bulgular Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	210	25
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	106	13
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	97	12
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	97	12
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	142	17
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	174	20
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	6	1
TOPLAM	832	100

Tabloda 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kitabında “Anadilde İletişim” yetkinliğinin 832 değişik cümlede geçtiği görülmektedir. Ünite bazlı tablo incelendiğinde bu yetkinliğin sırasıyla; %25 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %13 “2. Ünite (Geçmişimi

Öğreniyorum)”, %12 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %12 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %17 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %20 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %1 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitabında geçen “Anadilde İletişim” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Neşe’ciğim, insanların istek ve ihtiyaçları sınırsızdır. Ancak satın alma aracı olan para sınırlıdır. Bu nedenle ihtiyaçlarını sıraya koymalı, harcamalarını buna göre yapmalı, paranı denetimli harcamalıydın. Oysa sen, hafta boyunca harcaman gereken parayı ihtiyacın olmadığı hâlde yeni kalemler ve silgiler alarak iki gün içinde bitirdin. ” (4. Sınıf, Üretimden Tüketime Ünitesi, s.138). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler:Dile getirme, düşünceyi söyleme, düşünceyi savunma, tahlil etme)

“Merhaba, benim adım Büşra. 9 Nisan 2009’da üç kilo yüz seksen gram ağırlığında bir bebek olarak Kırşehir’de dünyaya gelmişim. “Sevinçli haber” anlamına gelen adıma bana anneannem vermiş. Annem 1980, babam 1979 doğumludur. Esnaf olan babam lokanta işletiyor. Annem ise bankada çalışıyor. Benden dört yaş küçük bir erkek kardeşim ve benden üç yaş büyük bir ablam var. Ben on bir aylıkken yürümeye, bir yaşımı doldurduğumda da kısa cümleler kurarak konuşmaya başlamışım.” (4. Sınıf, Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi, s.16). (Dile getirme, açıklama, yazı yazma becerisi, özetleme)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 4. Sınıf Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler 7. Ünitelerinde “Anadilde İletişim” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen yine aynı sınıf seviyelerinde Sosyal Bilgiler dersinin diğer ünitelerinde “Anadilde İletişim” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Yabancı Dilde Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Tablo 7. Üçüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri Yabancı Dilde İletişim Yetkinliğine Ait Bulgular Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	0	0
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	0	0
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	0	0
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	0	0
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	0	0
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	0	0
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	0	0
TOPLAM	0	0

Tabloya göre 3. sınıf Fen Bilimleri ders “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğine yer verilmediği görülmüştür.

Tablo 8. Dördüncü Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri Yabancı Dilde İletişim Yetkinliğine Ait Bulgular Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	0	0
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	0	0
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	0	0
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	0	0
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	0	0
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	0	0
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	0	0
TOPLAM	0	0

Tabloya göre 4. sınıf Fen Bilimleri ders “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğine yer verilmediği görülmüştür.

Tablo 9. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Yabancı Dillerde İletişim” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Yabancı Dilde İletişim Yetkinliğine Ait Bulgular Tablosu		
ÜNİTE ADI	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	36	86
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	1	2
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	1	2
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	1	2
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	1	2
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	1	2
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	1	2
TOPLAM	42	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğinin 42 farklı cümlede geçtiği tespit edilmiştir. Ünite bazlı tablo incelendiğinde bu yetkinliğin sırasıyla; %86 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %2 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %2 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %2 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %2 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %2 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %2 ile “7. Ünite

(Uzaktaki Arkadaşım)” de geçtiği görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğine aşağıda örnekler verilmiştir.

“Bugün ülkelerinde yaşanan iç karışıklık nedeniyle doğup büyüdükları topraklardan ayrılarak ülkemize sığınmış olan çocuklarla tanıştım. Devletimiz onların beslenme, barınma ve sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyacını da düşünmüştü. Bu amaçla eğitim çağında olan çocukları okullara göndermiş ve bu çocuklardan bazıları bizim okula gelmişti. Konuştuğum çocuklar Türkiye’de buldukları için aslında şanslı olduklarını söy-leseler de üzüntülerini gizleyemiyorlardı. Bu çok normal bir durumdu. Düşünsenize onların da bizler gibi evleri, parklarında koşup oynadıkları mahalleleri vardı. Okula gidiyor, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok seviyorlardı. Her biri geleceğe yönelik hayaller kuruyor; öğretmen, mühendis, doktor, sanatçı olmak istiyordu. Oysa şimdi bu hayallerinin çok uzağında ydılar. Ben kendimi onların yerine koyunca içinde buldukları durumu daha iyi anlıyorum.”(4.Sınıf, Herkesin Bir Kimliği Var, s.26.) (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: farklı kültürlerle iletişim kurma)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. sınıf ve 4.sınıf Fen Bilimleri ders kitaplarında “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğine yer verilmediği tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersinin diğer ünitelerinde “Yabancı dilde iletişim” yetkinliğine az da olsa yer verilmesi tespit edilmiştir.

4.3. Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Tablo 10. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	27	17
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	3	2
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	20	13
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	13	8
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	23	15
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	30	19
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	39	25
TOPLAM	155	100

Tablo incelendiğinde, 3.sınıf Fen Bilimleri dersi kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin 155 değişik cümlede geçtiği görülmektedir. Tabloya ünite bazlı bakıldığında, “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/

Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin sırasıyla; %17 “1. Ünite (Gezegemimizi Tanıyalım)”, %2 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, %13 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, %8 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, %15 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %19 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %25 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliği ile ilgili aşağıda örnekler verilmiştir.

“Dünya'nın uzaydan çekilmiş fotoğraflarına bakıldığında şeklinin küreye benzediği görülmüştür. Ayrıca kıyıya yaklaşan bir geminin önce dumanının, daha sonra direklerinin, sonrasında ise gövdesinin gözükmesi; Dünya'nın herhangi bir noktasından hareket eden gemi ya da uçağın hep aynı tarafa doğru hareket etmesi sonucu yine başladığı noktaya dönmesi gibi göstergeler de Dünya'nın şeklinin küreye benzediğini kanıtlar. Bunun yanında Dünya'nın diğer gezegenlerle birlikte Güneş'in etrafında dolandığı da ispatlanmıştır.” (3.sınıf, Gezegemimizi Tanıyalım, s.16). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: Bilimsel bulguları kullanabilme, çıkarımda bulunma, sonuçları nedenleriyle tartışma)

Tablo 11. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	40	19
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	39	18
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	39	18
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	60	28
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	18	8
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	13	6
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	5	2
TOPLAM	214	100

Tabloya göre 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin 214 farklı cümlede geçtiği tespit edilmiştir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde sırasıyla; %19 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, %18 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, %18 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, %28 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, %8 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, %6 “6. Ünite (İnsan ve Çevre)”, %2 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, de “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin geçtiği

görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Tasarım problemlerini çözmek için birden fazla yol olduğunu unutmayalım. Eğer sadece bir çözüme odaklanırsak daha iyi çözümler sunabilecek başka yolları gözden kaçırabiliriz. Bu yüzden problemin çözümü ile ilgili birden fazla çözüm yolu olabileceğini düşünerek hareket etmeliyiz.” (4. Sınıf, Dünyamızın Hareketleri, s.28). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: Sonuçları nedenleriyle tartışma, çıkarımda bulunma, sonuçları nedenleriyle tartışma, bilimsel araştırmanın ilkelerinin farkına olma)

Tablo 12. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinliğinin” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	36	18
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	15	7
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	38	19
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	42	21
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	42	21
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	6	3
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	25	12
TOPLAM	204	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin 204 farklı cümlede geçtiği görülmektedir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde söz konusu yetkinliğin sırasıyla; %18 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %7 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %19 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %21 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %21 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %3 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %12 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitabında geçen “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Her Türk vatandaşı gibi benim de on bir rakamdan oluşan T.C. kimlik numaram var. Bu numara kimlik kartımın sol üst bölgesindeki T.C. Kimlik No. bölümünde yazılı. Resmî işlemlerde kullanacağım kimlik numaram yalnızca bana ait olup aynı numaranın başka birine verilmesi mümkün değildir.” (4. Sınıf, Herkesin Bir Kimliği Var, s.13). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: Çıkarımda bulunma, grafik okuma)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. Sınıf Fen Bilimleri 2. Ünite, 4. Sınıf Fen Bilimleri 7. Ünite ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler 6. Ünitelerinde “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknolojide Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yine 3.sınıf Fen Bilimleri 7.,4. Sınıf Fen bilimleri 4., ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin 4.ve 5. ünitelerinde “Anadilde İletişim” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Dijital Yetkinliğe İlişkin Bulgular

Tablo 13. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri “Dijital Yetkinlik” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	1	25
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	0	0
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	0	0
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	0	0
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	0	0
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	0	0
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	3	75
TOPLAM	4	100

Tabloya bakıldığında, 3.sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin 4 değişik cümlede geçtiği görülmektedir. Tablo ünite bazlı incelendiğinde, “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin sırası ile; % 25 “1. Ünite (Gezegenimizi Tanıyalım)”, % 0 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, % 0 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, % 0 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, % 0 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %0 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %3 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “Dijital Yetkinlik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Meryem, Gülseza ve arkadaşları gezegenlerle ilgili bir bilim sergisine gitmişlerdi. Dünya'nın ve diğer gezegenlerin modellerini, resimlerini ve bilgisayarda uydu haritalarını gördüler.” (3.sınıf, Gezegenimizi Tanıyalım, s.13). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: kurgusal ve gerçek durumları karşılaştırabilme; bilgi araştırması, toplanması ve kullanması; teknolojik aletleri kullanma).

Tablo 14. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri “Dijital Yetkinlik” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	2	15
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	2	15
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	0	0
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	0	0
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	7	54
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	2	15
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	0	0
TOPLAM	13	100

Tabloya göre dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin 13 değişik cümlede geçtiği tespit edilmiştir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde sırasıyla; %15 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, %15 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, %0 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, %0 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, %54 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, %15 “6. Ünite (İnsan ve Çevre)”, %0 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, de “Anadilde iletişim” yetkinliğinin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “Dijital Yetkinlik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Günümüzde ses ve görüntü kaydetmek için cep telefonu, kamera vb. araçlardan yararlanır. Çeşitli araçlar yardımıyla kaydedilen sesleri depolamak için MP3, MP4, DVD, CD’ler ve taşıyıcı bellekler geliştirilmiştir. Geçmişte kullanılan ses cihazları büyük ve fazla yer kaplarken günümüzde üretilen cihazlar daha az yer kaplayıp kolay taşınır.”
(4. Sınıf, Aydınlatma ve Ses Teknolojileri, s.158). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: bilgi araştırması, toplanması ve kullanması, teknolojik aletleri kullanma)

Tablo 15. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Dijital Yetkinlik” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler “Dijital Yetkinlik” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	0	0
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	3	15
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	2	10
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	14	70
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	0	0
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	0	0
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	1	5
TOPLAM	20	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin 20 farklı cümlede geçtiği görülmektedir. Ünitelere göre tabloya bakıldığında bu yetkinliğin sırasıyla; %0 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %15 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %10 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %70 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %0 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %0 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %5 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de geçtiği görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “Dijital Yetkinlik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Televizyon ve radyonun yanı sıra bilgi edinmek ve eğlenmek amacıyla yararlandığımız bir diğer teknolojik araç bilgisayardır. Annem ve babam bilgisayarı genellikle genel ağdan gazete okumak için kullanıyorlar. Ben de ödevlerimi hazırlarken genel ağ üzerinden araştırmalar yapıyor, arkadaşlarıma mailler gönderiyorum. Ayrıca bilgisayarda yaşma uygun oyunlar oynuyor ve müzik dinliyorum.” (4. Sınıf, İyi ki Var, s.96). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: interneti güvenli bir şekilde kullanma, interneti kullanarak genel ağlarda iletişim kurma, genel ağ adreslerine ulaşma, bilgi araştırması, toplanması ve kullanması)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. Sınıf Fen Bilimleri Ünitelerinde “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf seviyelerinde Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde “Dijital Yetkinlik” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.5. Öğrenmeyi Öğrenme Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Tablo 16. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	2	4
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	1	2
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	9	18
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	9	18
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık ve Sesler	11	22
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	14	29
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	3	6
TOPLAM	49	100

Tablo incelendiğinde, üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğinin 49 değişik yerde geçtiği görülmektedir. Tablo ünite bazında incelendiğinde, “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğinin sırasıyla; % 4 “1. Ünite (Gezegenimizi Tanıyalım)”, % 2 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, % 18 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, % 18 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, % 22 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %29 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %6 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Gözlerimizin bağlandığını düşünelim. Böyle bir durumdayken öğretmenimizin önümüze koyduğu maddelere dokunarak bunların neler olduğunu tahmin etmek için hangi duyu organımızı kullanırsınız?” (3.sınıf, Maddeyi Tanıyalım, s.67). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: öğrendiği bilgileri uygulayabilme, değerlendirme)

Tablo 17. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	16	38
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	5	12
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	5	12
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	4	10
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	7	17
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	5	12
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	0	0
TOPLAM	42	100

Tabloya göre dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğine 42 farklı cümlede yer verildiği tespit edilmiştir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde sırasıyla; %32 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, %12 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, %12 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, %10 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, %17 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, %12 “6. Ünite (İnsan ve Çevre)”, %0 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, de “Anadilde iletişim” yetkinliğinin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Kayaçların sanayide ham madde olarak kullanımı hakkında internet ve çeşitli kaynaklardan araştırma yapalım. Edindiğimiz bilgileri arkadaşlarımızla paylaşalım.” (4. Sınıf, Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri, s.15). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: araştırma, yeni bilgiye öğrenmeye açık olma, öğrendiği bilgileri sunabilme, öğrendiklerini paylaşma)

Tablo 18. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Öğrenmeyi Öğrenme” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	10	11
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	14	16
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	8	9
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	9	10
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	2	2
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	45	51
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	1	1
TOPLAM	89	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğinin 89 değişik yerde geçtiği görülmektedir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde söz konusu yetkinliğin sırasıyla; %11 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %16 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, % 9 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, % 10 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %2 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %51 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve % 1 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen ders kitabında geçen “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Ben Ezgi. Okulumuzda iki arkadaşım ile birlikte “Üreten Çocuk” adını verdiğimiz bir topluluk kurduk. Topluluğumuzun amacı arkadaşlarımızı sadece tüketen değil aynı zamanda üreten bireyler olmaya teşvik etmektir. Biz başlattığımız bu hareketle “Kendi Projeni Yap”, “Kendin Yap”, “Sen de Yap” gibi sloganları kullanarak okulumuz öğrencileri arasında üretme kültürünü yaymak istiyoruz. Böylece toplumumuzda teknolojiyi sadece kullanan değil üreten, teknolojinin esiri değil sahibi olan insanların çoğalmasına katkıda bulunmayı hedefliyoruz.”(4. Sınıf, İnsanlar ve Yönetim, s.163).(İlişkili olduğu anahtar kelimeler: ekip çalışması, iş birliği, öğrendiği bilgileri paylaşma, öğrendiği bilgileri uygulayabilme, araştırma)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. Sınıf Fen Bilimleri 2. Ünite, 4. Sınıf Fen Bilimleri 7. Ünite ve Sosyal Bilgiler 7. Ünitelerinde “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf seviyelerinde Sosyal Bilgiler dersinin 6. ünitesinde “Öğrenmeyi Öğrenme” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.6. Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere İlişkin Bulgular

Tablo 19. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	1	2
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	2	4
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	2	4
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	1	2
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık ve Sesler	3	6
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	31	63
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	9	18
TOPLAM	49	100

Tablo incelendiğinde, üçüncü sınıf Fen Bilimleri kitabında “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin 49 değişik yerde geçtiği görülmektedir. Tablo ünite bazında incelendiğinde, “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin sırasıyla; %2 “1. Ünite (Gezegemimizi Tanıyalım)”, % 4 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, % 4 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, % 2 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, % 6 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %63 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %18 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Her insan, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi temiz tutmak herkesin görevidir. Çevremizin temizliğine önem verdikçe hem temiz hem de sağlıklı bir ortam oluşturmuş oluruz. Okulumuzda çevre temizliği ile ilgili kulüplerde görev alıp okul temizliği ile ilgili aktif faaliyetlere katılabiliriz. Okul ve çevresindeki kirliliğin nedenlerini tespit edip araştırmalar yapabiliriz. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenimiz ve okul idaresiyle iş birliği yaparak sorunlara çözüm üretmeye çalışabiliriz” (3.sınıf, Canlılar Dünyasına Yolculuk, s.124). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: ailesine ve sosyal çevresine katkıda bulunma, farklı görüşleri ifade etme ve anlama)

Tablo 20. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	7	12
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	10	18
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	1	2
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	3	5
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	20	35
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	15	26
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	1	2
TOPLAM	57	100

Tabloya göre dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin 57 değişik yerde geçtiği tespit edilmiştir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde sırasıyla; %12 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, %18 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, %2 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, %5 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, %35 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, %26 “6. Ünite (İnsan ve

Çevre)”, %2 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, de “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin geçtiği görülmektedir. Bahsi geçen ders kitabında geçen “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Aydınlatma araçlarını tasarruflu kullanmak aile ve ülke ekonomisine katkı sağlar. Bu konuda tasarruflu davrandığımızda hem elektrik faturasının daha düşük gelmesi ile aile ekonomisine hem de elektrik kaynaklarını koruyacağımız için ülke ekonomisine katkı sağlamış oluruz.” (4. Sınıf, Aydınlatma ve Ses Teknolojileri, s.147). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: ailesine ve sosyal çevresine katkıda bulunma, ülke ekonomisine katkıda bulunma, kamu mallarını tasarruflu kullanma)

Tablo 21. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Yetkinliğinin Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	15	18
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	12	15
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	2	3
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	8	10
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	12	15
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	14	18
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	17	21
TOPLAM	80	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin 80 değişik yerde geçtiği görülmektedir. Ünite bazlı tablo incelendiğinde söz konusu yetkinliğin sırasıyla; %18 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %15 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %3 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %10 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %15 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %18 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %21 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitabında geçen “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Özgürlükler sınırsız değildir. Bu nedenle insanlar evde, okulda, sokakta veya trafikte istedikleri gibi davranamazlar. Örneğin bir sürücü “Benim özgürlüğüm var.” diyerek kırmızı ışıkta geçemez. Aynı şekilde hiç kimse “Yerlere çöp atma özgürlüğüm var.” veya “Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşurum.” diyerek sorumsuzca davranamaz.” (4. Sınıf, İnsanlar ve Yönetim, s.157). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: ailesine ve

sosyal çevresine katkıda bulunma, insanlara saygı duyma, farklı ortamlarda yapıcı bir şekilde iletişim kurma)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. sınıf ve 4. Sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersinin diğer ünitelerinde “Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.7. İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Tablo 22. 3.Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Bulguları		
	F	%
ÜNİTELER		
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	0	0
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	0	0
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	0	0
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	0	0
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	0	0
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	13	81
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	3	19
TOPLAM	16	100

Tablo incelendiğinde, üçüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin 16 değişik yerde geçtiği görülmektedir. Tablo ünite bazlı incelendiğinde, “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin sırasıyla; %0 “1. Ünite (Gezegenimizi Tanıyalım”, %0 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, %0 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, %0 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, %0 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, %81“6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, %19 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“İnsanlar ihtiyaçlarını karşılayabildikleri ölçüde mutlu olurlar. Bu nedenle yaşadıkları sürece her şeyden önce temel ihtiyaçlarını gidermeye gayret ederler. Diğer yandan insanların temel ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal ve kültürel ihtiyaçları da vardır. Tiyatroya, sinemaya veya konsere gitmek; eğitim almak, oyun oynamak, kitap okumak, seyahate çıkmak, hobi sahibi olmak, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılmak bu tür

ihtiyaçlardandır” (3.sınıf, Canlılar Dünyasına Yolculuk, s.125).). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: kültürel hayata katılım, projelere katılma, iş birliği, yaratıcılık yeteneği)

Tablo 23. 4.Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Fen Bilimleri “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	12	35
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	6	18
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	1	3
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	1	3
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	9	26
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	4	12
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	1	3
TOPLAM	34	100

Tabloya göre dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin 118 değişik yerde geçtiği tespit edilmiştir. Ünitelere göre tablo incelendiğinde sırasıyla; %35 “1. Ünite (Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri)”, %18 “2. Ünite (Besinlerimiz)”, %3 “3. Ünite (Kuvvetin Etkileri)”, %3 “4. Ünite (Maddenin Özellikleri)”, %26 “5. Ünite (Aydınlatma ve Ses Teknolojileri)”, %12 “6. Ünite (İnsan ve Çevre)”, %3 “7. Ünite (Basit Elektrik Devreleri)”, “Anadilde iletişim” yetkinliğinin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu ders kitabında geçen “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Biz mühendisler, günlük hayattaki problemlerin çözümü için kullanılan bir araç gerecin ya da sistemin tekrar tasarlanmasına yönelik çalışmalar yaparız. Problemi belirleyip problemle ilgili araştırma yaparak veri toplarız. Topladığımız verilerden yararlanarak en uygun tasarımı yaparız. Daha sonra tasarımı ürüne hâline getiririz. Ancak ürünün ekonomik, kullanışlı ve estetik olmasına önem veririz” (4. Sınıf, Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri, s.28). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: yaratıcılık yeteneği, değişim, proje yöneticiliği, proje oluşturma, riskleri değerlendirme, fikirleri hayata geçirme, sorumluluk alma).

Tablo 24. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Ünitelere Göre Dağılımı

4. Sınıf Sosyal Bilgiler “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	23	26
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	9	10
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	9	10
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	5	6
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	5	6
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	39	43
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	0	0
TOPLAM	90	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğine 90 değişik yerde yer verildiği görülmektedir. Ünite bazlı tablo incelendiğinde söz konusu yetkinliğin sırasıyla; %26 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %10 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %10 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %6 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %6 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %43 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %0 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitabında geçen “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Merhaba, benim adım Mutlu. Bana göre sorumluluk, kişinin kendi davranışlarının sonuçlarına sahip çıkmasıdır. Hayvanları seven biri olarak küçük yaşlardan beri hayalim evimizde hayvan beslemektir. Ancak bu isteğimi anneme ve babama bir türlü kabul ettiremiyordum. Ne zaman bu konuyu açsam her defasında evde hayvan beslemenin sorumluluklarını yerine getiremeyeceğimi söylüyorlardı. Ben ise yükleneyeceğim sorumluluğun farkında olduğumu ve bunları yerine getirme konusunda kendime güvendiğimi vurguluyordum.” (4. Sınıf, İnsanlar ve Yönetim, s.159). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: sorumluluk alma, fikirlerini savunma, riskleri bilme ve alma, riskleri değerlendirme)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 3. Sınıf ve 4. sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf seviyelerinde Sosyal Bilgiler dersinin ünitelerinde “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

4.8. Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine İlişkin Bulgular

Tablo 25. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılımı

3. Sınıf Fen Bilimleri “Kültürel Farkındalık ve İfade” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Gezegenimizi Tanıyalım	1	50
2.ÜNİTE: Beş Duyumuz	0	0
3. ÜNİTE: Kuvveti Tanıyalım	0	0
4. ÜNİTE: Maddeyi Tanıyalım	0	0
5. ÜNİTE: Çevremizdeki Işık Ve Sesler	1	50
6. ÜNİTE: Canlılar Dünyasına Yolculuk	0	0
7. ÜNİTE: Elektrikli Araçlar	0	0
TOPLAM	2	100

Tablo incelendiğinde, 3. sınıf Fen Bilimleri kitabında “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinin 2 ayrı cümlede geçtiği görülmektedir. Tablo ünite bazlı incelendiğinde, “Anadilde iletişim” yetkinliğinin sırasıyla; % 50 “1. Ünite (Gezegenimizi Tanıyalım)”, % 0 “2. Ünite (Beş Duyumuz)”, % 0 “3. Ünite (Kuvveti Tanıyalım)”, % 0 “4. Ünite (Maddeyi Tanıyalım)”, % 50 “5. Ünite (Çevremizdeki Işık ve Sesler)”, % 0 “6. Ünite (Canlılar Dünyasına Yolculuk)”, % 0 “7. Ünite (Elektrikli Araçlar)” de yer aldığı görülmektedir. Ünitelerde geçen “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Meryem, Gülseza ve arkadaşları gezegenlerle ilgili bir bilim sergisine gitmişlerdi. Dünya'nın ve diğer gezegenlerin modellerini, resimlerini ve bilgisayarda uydu haritalarını gördüler.” (3.sınıf, Gezegenimizi Tanıyalım, s.13.). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: sanat eserlerinden faydalanma, sanatsal öğeleri anlama, kültürel hayata katılım)

Tablo 26. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılım

4. Sınıf Fen Bilimleri “Kültürel Farkındalık ve İfade” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Yer Kabuğu ve Dünyamızın Hareketleri	0	0
2.ÜNİTE: Besinlerimiz	0	0
3.ÜNİTE: Kuvvetin Etkisi	0	0
4.ÜNİTE: Maddenin Özellikleri	0	0
5.ÜNİTE: Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	0	0
6.ÜNİTE: İnsan ve Çevre	0	0
7.ÜNİTE: Basit Elektrik Devreleri	0	0
TOPLAM	0	0

Tabloya göre dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 27. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Kültürel Farkındalık ve İfade” Ünitelere Göre Dağılım

4. Sınıf Sosyal Bilgiler “Kültürel Farkındalık ve İfade” Bulguları		
ÜNİTELER	F	%
1.ÜNİTE: Herkesin Bir Kimliği Var	14	13
2.ÜNİTE: Geçmişimi Öğreniyorum	54	51
3.ÜNİTE: Yaşadığımız Yer	7	7
4.ÜNİTE: İyi Ki Var	0	0
5.ÜNİTE: Üretimden Tüketime	1	1
6.ÜNİTE: İnsanlar ve Yönetim	6	6
7.ÜNİTE: Uzaktaki Arkadaşım	24	23
TOPLAM	106	100

Tabloda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğine 106 ayrı yerde yer verildiği görülmektedir. Ünite bazlı tablo incelendiğinde bu yetkinliğin sırasıyla; %13 “1. Ünite (Herkesin Bir Kimliği Var)”, %51 “2. Ünite (Geçmişimi Öğreniyorum)”, %7 “3. Ünite (Yaşadığımız Yer)”, %0 “4. Ünite (İyi ki Var)”, %1 “5. Ünite (Üretimden Tüketime)”, %6 “6. Ünite (İnsanlar ve Yönetim)”, ve %13 ile “7. Ünite (Uzaktaki Arkadaşım)” de yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitabında geçen “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliği örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Mardin’de eski Mardin evlerinin yanı sıra başka tarihi mekânlar da vardır. Bunlardan biri de Kasımiye Medresesi’dir. Bu medreseye yerel tarih çalışması yapmak üzere bir okul gezisi düzenledik. Müze gezisi öncesinde

öğretmenimiz bizleri gezeceğimiz tarihî mekân hakkında genel olarak bilgilendirdi. Ayrıca gezi sırasında medresenin özelliklerini ve izlenimlerimizi yazmamız için bizlere önceden hazırladığı çalışma kâğıtları dağıttı.” (4. Sınıf, Geçmişimi Öğreniyorum, s.41). (İlişkili olduğu anahtar kelimeler: kültürel hayata katılım, milli kültürü miras edinme, estetik algısını geliştirme, sanat eserlerinden faydalanma)

Tablo bir bütün olarak incelendiğinde 4. Sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersinin diğer ünitelerinde “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde ilkokullarda okutulan Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler dersi mihver dersler olup, sonraki yıllarda da devam eden temel derslerdendir. Öğretim programlarının amacına ulaşması için temel araç ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerdir. Bu bağlamda ders kitaplarındaki “anahtar yetkinlikler” bulunma durumları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaca bağlı kalınarak bulunan sonuçlar bu bölümde tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1. ANADİLDE İLETİŞİM ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.1.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

3. ve 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde, her üniteye en fazla yer verilen yetkinliğin ana dilde iletişim yetkinliği olduğu görülmektedir. Fen Bilimleri ders kitabında “Anadilde iletişim” yetkinliğinin sınıf seviyelerine göre dağılımı ders kitaplarının bütün üniteleri cümle cümle analiz edildiğinde sınıf ve ünite düzeyinde dengeli bir dağılım görülmemektedir. Dördüncü sınıf Fen Bilimleri ders kitabındaki “Anadilde iletişim” yetkinliğinin üçüncü sınıf ders kitabına göre daha az olduğu tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Anadilde iletişim” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Maddeyi Tanıyalım ünitesi, en az olan ünite de Beş Duyumuz ünitesi olduğu görülmektedir. Bununla beraber 4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Anadilde İletişim” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri ile Maddenin Özellikleri, en az olan da Basit Elektrik Devreleri üniteleri olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada, 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitabındaki "Anadilde iletişim" yetkinliğinin ünitelere göre dengeli bir şekilde dağılmadığı tespit edilmiştir. Durdukoca ve Arkadaşları'nın (2024) yaptığı Fen Bilimleri Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının anahtar yetkinlik açısından incelenmesi araştırmasında da bütün kazanımlarda “Anadilde İletişim” yetkinliğinin yer aldığını ve bu araştırmaya benzer bulgulara rastlanıldığı görülmektedir. Buna rağmen Durdukoca ve Arkadaşları (2024) anahtar yetkinlikler açısından kazanımların ile ders kitaplarındaki etkinliklerin uyum göstermediğini ifade

etmişlerdir. Sonuçta bu araştırma bu alanda yapılan çalışmalar az olsa da benzer araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

5.1.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki “Anadilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Anadilde İletişim” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Herkesin Bir Kimliği Var ünitesi, en az olan da Uzaktaki Arkadaşım ünitesidir.

Otuz ve Arkadaşlarının (2018) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına ilişkin yaptığı araştırmada ortaya koydukları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının değer ve beceriler açısından analizi, programlarda değer ve becerilerin dengeli bir biçimde dağıtılmadığı yönündeki bulgulara işaret etmektedir. Bu çalışma, ilkokul ders kitaplarının genelde bütün yetkinlikler, özelde ise "Anadilde İletişim" yetkinliği açısından elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Araştırma, Sosyal Bilgiler öğretim programlarının belirli beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmada belirgin bir dengesizlik içerisinde olduğunu ve bu durumun ilgili yetkinliklerin öğrencilere etkili bir şekilde aktarılamamasına neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber dengeli dağılım görülmesi de her üniteye “Anadilde İletişim” yetkinliğine rastlanması MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018) amaçlarıyla örtüşmektedir.

5.2. YABANCI DİLLERDE İLETİŞİM ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.2.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki “Yabancı Dilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar:

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Yabancı Dilde İletişim” yetkinliğine rastlanmamıştır ve 4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Yabancı Dilde İletişim” yetkinliğine rastlanmamıştır.

3. ve 4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Yabancı Dilde İletişim” yetkinliğinin gerek sınıf seviyesinde gerekse her ünite içeriğinde hiçbir etkinlik içerisinde yer almadığı ortaya çıkmıştır. Yüksel (2019) yaptığı Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla alakalı çalışmasında bunun nedeninin kültürler arası etkileşim ve kültürel çeşitlilik farkındalığının, bu yetkinlik alanı içinde ele alınmasının göz ardı edildiğini ifade etmektedir. Yüksel’in (2019) yaptığı

çalışma sonucunda bu çalışma da olduğu gibi yetkinliğin sadece bir ünite ile ilişkilendirilen bilgi düzeyinde ifadeleri kazandırmada sınırlı kalacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Durdukuca ve Arkadaşlarının (2024) yaptığı Fen Bilimleri ile ilişkili araştırmada da “Yabancı Dilde İletişim” yetkinliğine rastlanmadığını görülmektedir.

5.2.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki “Yabancı Dilde İletişim” Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Yabancı Dilde İletişim “ yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Herkesin Bir Kimliği Var ünitesi, diğer ünitelerde kayda değer bir rastlantı sağlanmamıştır.

Anadilde iletişim yetkinliğini edinme sürecinde olduğu gibi, yabancı dillerde iletişim yetkinliğini edinme sürecinde de bireyin üst düzey becerilerinin geliştiği bilinmektedir (Paker, 2013; Bakırcı ve Kutlu, 2018; Gelen, 2017; Günay, 2011). Kùltürler arası ilişki, sadece yabancı dilde iletişim yetkinliklerin gelişimi açısından değil, aynı zamanda genel etkinlikler açısından da önemli olduğu için tüm ders konularına yayılmalıdır. Bu bağlamda, dil öğrenme sürecinin sadece kelime bilgisi ve dilbilgisiyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda kültürel bağlamda da zenginleştiği ve bu sayede iletişim yetkinliğinin daha etkili bir şekilde geliştiği vurgulanmaktadır. (Gökmen, 2005)

Teknolojinin ilerlemesiyle iletişimdeki mesafe etkisini kaybetmiştir. Bundan dolayı, yabancı dile yönelik becerilerin eğitim sisteminde tek başına veya sınırlı olarak değerlendirilmesi yabancı dil yeterliliğinin kazandırılmasında sorunlara sebep olmaktadır. (Akkoyunlu ve Soylu, 2010) Toprak ve Erdoğan (2012), eğitimde becerilerin yapılandırılmadan hazır olarak sunulmasının etki uyandırmayacağını belirtmektedir. Yabancı dil iletişim yeteneğini elde etme sürecinde, programların düzenli bir şekilde oluşturulması ve farklı disiplinler arasında etkileşim kurulması son derece önemlidir.

Sonuç olarak bu alanda yapılan benzer çalışmalarda olduğu gibi “Yabancı Dilde İletişim” yetkinliği ilkökul Sosyal Bilgiler ders kitabında kendine yer bulsa da öğrencilerin bu yetkinliğe ulaşması için kayda değer bir yer bulmadan söz edilememektedir.

5.3. MATEMATİKSEL YETKİNLİK VE BİLİM/ TEKNOLOJİ TEMEL YETKİNLİKLER ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.3.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojideki Temel Yetkinlik Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknoloji Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Elektrikli Araçlar ünitesi olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında en az yer verilen ünitenin de Beş Duyumuz olduğu ortaya çıkmıştır.

4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknoloji Temel Yetkinlikler “ yetkinliğinin en fazla olduğu ünite ile Maddenin Özellikleri üniteleridir. Bunun yanında en az olan ünite de Basit Elektrik Devresi adlı ünedir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında Yalkın ve Işık (2019) Fen Bilimleri programlarını anahtar yetkinlikler açısından incelediklerinde “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknoloji Temel Yetkinlikler “ yetkinliğinin Fen Bilimleri programlarında yeterince yer aldığını tespit etmişlerdir. Bu sonuç yapılan bu araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Bu da Fen Bilimleri dersinin matematik ve bilim kavramlarıyla ilişkili olduğunu, aynı disiplinleri içerdiğini ortaya koymaktadır.

Yine yapılan araştırmalarda sınıf öğretmenlerinin hem matematiksel hem de bilimsel yetkinlik kazandırma konusundaki endişeleri, ders kitaplarının bu alanlardaki yetkinlikleri içermesine ve dengeli olmasına dayanmaktadır. Bu durum, kitapların öğrenci ve öğretmenlere yol gösterme fonksiyonu açısından olumlu bir gelişmedir (Akkoyunlu ve Soylu, 2010; Ersoy, 2008). Akbaş ve Çelikkaleli (2006) ise çalışmalarında, yetkinliklerin programlarda ve kitaplarda yer almasının öğrencilerin bu yetkinlikleri kazanabilmesini, öğretimde kullanılan kitapların etkili bir şekilde kullanılabilmesi için de yetkinlikler açısından öğretmen öz-yeterliklerinin belirleyici bir faktör olduğunu vurgulamışlardır.

5.3.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojideki Temel Yetkinlik Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknoloji Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Üretimden Tüketime ve İyi Ki Var üniteleridir. Bunun yanında en az olan ünite de İnsanlar ve Yönetim ünitesidir.

Bu çalışmada 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesi sonucunda matematiksel yetkinliğe dengeli olmasa da kazanımlarda rastlanmıştır. Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/ Teknoloji Temel Yetkinlikler” yetkinliğinin Temur’un (2022) 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı için yaptığı araştırmada da bu çalışmaya paralel sonuçlar bulunduğu, Sosyal Bilgiler programında Matematiksel yetkinliğe az rastlanılsa da özellikle Bilim/teknolojideki temel yetkinliklere rastlanıldığı görülmektedir. Bilim ve teknoloji kavramlarının özellikle Üretimden Tüketime ünitesinde yer alması da teknolojik gelişmelerin hayatımızın her alanında yer almasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Matematiksel yetkinliğe yeterince yer verilmemesinin Sosyal ve Matematik disiplinlerinin korelasyonunun az olması, Bilim/teknoloji temel yetkinliklerinin ise günümüz dünyasında her disiplinle korelasyonu olması sebebiyle kendine yer bulduğunu görmekteyiz.

5.4. DİJİTAL YETKİNLİK ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.4.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Dijital Yetkinliğe Yönelik Sonuçlar:

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabının "Dijital Yetkinlik" açısından incelenmesi sonucunda, sınıf düzeylerine ve ünite konularına göre dengeli bir dağılımın bulunmadığı gözlemlenmektedir. 3. Sınıf Fen Bilimleri Ünitelerinde dijital yetkinliğine az yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşın yine aynı sınıf seviyelerinde Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde dijital yetkinliğin fazla olduğu tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında dijital yetkinliğinin görüldüğü iki ünite tespit edilmiştir. Bunlar Gezegenimizi Tanıyalım ve Elektrikli Araçlar üniteleridir. Diğer ünitelerde dijital yetkinliğe rastlanmamıştır.

4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında dijital yetkinliğinin görüldüğü dört ünite tespit edilmiştir. Bu üniteler arasında en fazla Aydınlatma ve Ses Teknolojileri ünitesidir. Diğer ünitelerde dijital yetkinliğe rastlanmamıştır.

Bu sonuçlar Altun'un (2019) dijital okur yazarlık ile ilgili araştırması ve Yalkın ve Işık'ın (2018) Fen Bilimleri programlarının yetkinlikler açısından incelediği araştırmasında bulunduğu sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Teknolojinin gelişimi ve eğitim ortamlarındaki kullanımı genellikle olumlu bir şekilde karşılanmaktadır. Ancak, Yüksel'in (2019) çalışmasında göre, teknoloji üretme konusundaki yetkinliklerin ders kitaplarında yeterince yer bulmadığı belirtilmektedir. Özellikle Fen Bilimleri dersi kapsamında, teknolojik yeterliğin eksik ele alınması, öğrencilere sadece teknolojinin olumsuz yönlerine odaklanılacağı ve teknolojik aletlerin kullanımında yapılacak tasarruflarla sınırlı kalabileceği anlamına gelmektedir.

Okullarda kullanılan teknolojinin gelişmesi ve artmasıyla öğrencilerin karşılaştıkları teknolojik araç-gereçler bağlamında, söz konusu yetkinliğin temel ders kitaplarında nasıl ele alındığı ve yönlendirilmesi gereken ihtiyaçların daha da önem kazandığı bir durumu beraberinde getirmiştir (Yüksel, 2019). Yüksel'in (2019) bu ifadesini destekleyici olarak Usta ve Korkmaz da (2010) çalışmalarında, aday öğretmenlerin bilişim yeterlilikleri, teknolojik alet kullanımına yönelik algıları ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Ancak, daha sonraki araştırmaların bulguları, öğretmenlerin ders esnasında teknolojiden yararlanmaları konusunda yaşanan olumsuzlukların, dijital yeterliliğin ders kitaplarında yeterince ele alınmaması problemiyle örtüştüğünü ortaya koymaktadır.

Bu araştırma sonucu da göstermektedir ki ilkökul Fen Bilimleri ders kitapları dijital yetkinliğe yeteri düzeyde yer vermemiştir. Bu sonuçtan hareketle ilkökul Fen Bilimleri kitaplarının dijital yetkinlikle ilgili yeniden değerlendirilmesi, ders kitaplarının güncellenmesi dijital dönüşüme uyum sağlamak adına çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

5.4.2.Sosyal Bilgiler Kitabındaki Dijital Yetkinliğe Yönelik Sonuçlar

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dijital yetkinliğinin görüldüğü dört ünite tespit edilmiştir. Bu üniteler arasında en fazla İyi ki Var ünitesidir. Diğer ünitelerde dijital yetkinliğe rastlanmamıştır.

Yapılan çalışmalar tarandığında Ekmen ve Bakar(2019) tarafından yapılan çalışma da dijital yetkinlik Fen bilimleri ve Sosyal Bilgiler dersi içerisinde incelenmiştir. Bu çalışma ile Ekmen ve Bakar'ın (2019) çalışma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Bu çalışma, güncellenen öğretim programları ile öğrencilere dijital yetkinlik kazandırmayı amaçlayan ders kitaplarını karşılaştırarak, dijital yetkinlik konusunun öğretim programlarında ele alınıp alınmadığını ve güncellenen öğretim programlarına uygun şekilde hazırlanan ders kitaplarında öğrencilerin dijital yetkinliklerini geliştirmeye yönelik içeriklerin varlığını ortaya koymaktadır.

5.5. ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.5.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Öğrenmeyi Öğrenme Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

3. Sınıf Fen Bilimleri 6. Ünite, 4. Sınıf Fen Bilimleri 1. Ünite ve Sosyal Bilgiler 6. Ünitelerinde “Öğrenmeyi Öğrenme ” yetkinliğinin en fazla olduğu tespit edilmiştir. Buna 3. Sınıf Fen Bilimleri 2. Ünite, 4. Sınıf Fen Bilimleri 7. Ünite ve Sosyal Bilgiler 7. Ünitelerinde “Öğrenmeyi Öğrenme ” yetkinliğinin en az olduğu tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme ” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Canlıların Dünyasına Yolculuk ünitesi olduğu görülmektedir. Bunun yanında en az olan ünite de Beş Duyumuz ünitesi olarak tespit edilmiştir.

4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme ” yetkinliğinin en fazla olduğu ünitenin Yer Kabuğu ve Dünyanın Hareketleri, en az olan da Aydınlatma ve Ses Teknolojileri ünitesi olduğu ortaya çıkmıştır.

Her temada öğrenmeyi öğrenme yetkinliğine odaklanan etkinliklere yer verilmiştir, çünkü bu yetkinlik, hayat boyu öğrenmenin temelini oluşturur. Güneş (2016) yaptığı araştırmada Türkiye genelinde uygulanan programın öğretim faaliyetleri ve öğretim perspektifinin dayandığı temel olarak öğrenmeyi öğrenmeye vurgu yapmaktadır.

Ülkemizde yürürlükteki programın temelini yapılandırmacı yaklaşımın oluşturduğu düşünüldüğünde, ders materyallerinin oluşturulma aşamasında da yapılandırmacılığın pratik kademelerinin esas alınması gereklidir. Bu kazanımların kitaplarda da düzenli bir biçimde dağıtılması, uzun dönemde belirecek öğrenme çıktıları açısından önemli bir katkı sağlayacaktır (Yüksel, 2019).

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabındaki yaşam boyu öğrenme becerilerinin dağılımına genel olarak bakan Türkmenoğlu (2023); en az ve en çok bulunan maddelerin her temada hemen hemen aynı maddeler olduğu göze çarpmaktadır. Buna göre en çok; etkili okuma yazma becerisi, araştırma becerileri ve öğrenmeyi öğrenme becerisi bulunmuştur. Bu çalışmada da Türkmenoğlu'nun (2023) yaptığı çalışma da olduğu gibi öğrenmeyi öğrenme becerisi yüksek oranda dengeli dağılım göstermiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada da olduğu gibi “Öğrenmeyi Öğrenme” anahtar yetkinliği diğer yetkinliklere göre her üniteye kendine yer bulmuştur. Bu sonuç da hazırlanan programlarda 2005'ten beri benimsenen yapılandırmacı yaklaşımla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

5.5.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Öğrenmeyi Öğrenme Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Öğrenmeyi Öğrenme “ yetkinliğinin en fazla olduğu ünite İnsanlar ve Yönetim ünitesidir. Bunun yanında en az olan ünite de Uzaktaki Arkadaşım ünitesi olduğu görülmektedir.

Fen Bilimleri kitabındaki sonuçlara paralel olarak Sosyal Bilgiler kitabındaki sonuçlar için de her temada öğrenmeyi öğrenme yetkinliğine odaklanan etkinliklere yer verilmesi hayat boyu öğrenmenin temeli olduğu için şartıca değildir. Buna paralel olarak Güneş'in (2016) yaptığı çalışmada Türkiye genelinde uygulanan programın öğretim faaliyetleri ve öğretim perspektifinin dayandığı temel olarak öğrenmeyi öğrenmeye vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak ülkemizde yürürlükteki programın temelini yapılandırmacı yaklaşımın oluşturduğu düşünüldüğünde, ders materyallerinin oluşturulma aşamasında da yapılandırmacılığın pratik kademelerinin esas alınması gereklidir. Yüksel'in (2019) de ifade ettiği gibi bu kazanımların kitaplarda da düzenli bir biçimde dağıtılması, uzun dönemde belirecek öğrenme çıktıları açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

5.6. SOSYAL VE VATANDAŞLIĞLA İLGİLİ YETKİNLİKLER ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.6.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere Yönelik Sonuçlar

3. sınıf ve 4. Sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin az olduğu tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Çevremizdeki Işık ve Sesler ünitesi olduğu görülmektedir. Bunun yanında en az olan üniteler de Çevremizi Tanıyalım ve Maddenin Özellikleri ünitesi olduğu tespit edilmiştir.

4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Aydınlatma ve Ses Teknolojileri, en az olan ünitenin Basit Elektrik Devreleri olduğu görülmüştür.

Haçat ve Tekkol'un (2017) yaptıkları araştırma neticesine göre, ilk ve orta kademedeki Fen Bilimleri öğretim programında vatandaşlık eğitime dair kazanımların bulunduğu belirlenmiştir. Vatandaşlık eğitime yönelik kazanımların özellikle üçüncü sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programında daha fazla yer bulduğu saptanmıştır. Bu sonuç yapılan bu çalışma ile örtüşmektedir

Ryder (2002) ve Haçat ve Tekkol (2017, s. 45-63) çalışmaları, okullarda toplum ve bilim arasındaki ilişkinin yeterince kurulamadığını ve fen bilimleri ile vatandaşlık entegrasyonunun önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre, vatandaşlık öğretiminin bütün derslerde ve sınıflarda daha etkin bir şekilde yer alması gereklidir, ayrıca bu alandaki kazanımlara daha fazla vurgu yapılmalıdır (MEB, 2005a). Vatandaşlık eğitimi ile ilgili konular, anaokulundan lisans eğitime kadar olan öğretim kademeleri boyunca bütün derslerde çeşitli disiplinlerde kendine yer bulmuştur (MEB, 2005a; 2005b ve 2005c). Vatandaşlık eğitimi, bireylerin vatandaşlık bilinci ve sosyal sorumluluk kazanmasını amaçlamaktadır. Bu eğitim, okullarda farklı konular ve etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirilerek, beceri, bilgi ve değerlerin bireylere kazandırılarak iyi vatandaşlar olmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir (Ayas, Çeken, Eş ve Taştan, 2013).

Bu çalışma da incelenen Sosyal Bilgiler ve Fen bilimleri dersinde sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğe oldukça yeterli bir düzeyde yer verildiği görülmüştür. Bu çalışmayı destekleyen Pala (2020), Haçat ve Tekkol (2017) da çalışmalarında en fazla Sosyal Bilgiler dersinde sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğe yer verildiğini ifade etmişlerdir.

5.6.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinliklere Yönelik Sonuçlar

Sosyal Bilgiler dersinin ünitelerinde sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin fazla olduğu tespit edilmiştir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Uzaktaki Arkadaşım ünitesidir. Bunun yanında en az olan ünitenin de Yaşadığımız Yer ünitesi olduğu ortaya çıkmıştır.

4.sınıf sosyal ders kitaplarının en yoğun olarak sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliklere odaklandığı gözlemlenmiştir. Bu durum, sosyal bilgiler dersinin temel amaçları arasında bireyin toplumsal bir varlık olarak gelişimini destekleyip etkin bir vatandaş olarak yetişmesini sağlama çabasıyla açıklanabilir. Bu durum 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlarını sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler açısından inceleyen Pala'nın (2020) çalışması ile uyumluluk göstermektedir.

Bunun yanında Şimşek ve Seçgin'in (2021) yaptığı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler araştırmasında da 4. Sınıf ders kitaplarında diğer sınıf düzeylerindeki Sosyal Bilgiler ders kitaplarına göre yoğun olarak bu yetkinliğe yer verildiğini tespit etmişlerdir. Bu sonuç bu araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir.

5.7. İNİSİYATİF ALMA VE GİRİŞİMCİLİK ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.7.1. Fen Bilimleri Kitaplarındaki İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

3. Sınıf ve 4. sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin az olduğu tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Canlılar Dünyasına Yolculuk ünitesi olduğu görülmektedir. Bununla beraber Elektrikli Araçlar ünitesinde rastlansa da diğer ünitelerde bu yetkinlik tespit edilememiştir.

4. Sınıf Fen Bilimleri kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Maddeyi Tanıyalım ünitesi; en az olan ünitelerin de Kuvvetin Etkileri, Maddenin Özellikleri ve Basit Elektrik Devreleri olduğu görülmüştür.

Selimi ve Üseini (2019) inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğinin liderlik, yenilik ve yaratıcılık özelliği, risk alma yeteneği ve inisiyatif alma duygusundan başladığını söylemişlerdir. Ders kitaplarının öğrencilere sorumluluk alma bilincini kazandırma, istihdam sağlama ve sosyal ve kişisel katılımı arttırmada yeterli olmadığı hem bu çalışmada hem de Durdukoca ve Arkadaşlarının (2024) Fen Bilimleri öğretim programına yönelik yaptığı araştırmada da ortaya çıkmıştır. Bu da ders kitaplarının bu bakış açısıyla yeniden düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

5.7.2. Sosyal Bilgiler Kitabında İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

Fen Bilgisi ders kitaplarına nazaran Sosyal Bilgiler dersinin ünitelerinde “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik” yetkinliğinin fazla olduğu tespit edilmiştir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında “İnisiyatif Alma ve Girişimcilik “ yetkinliğinin en çok olduğu ünite İnsanlar ve Yönetim, en az olan ünitenin de Uzaktaki Arkadaşım ünitesi olduğu ortaya çıkmıştır.

Her temada “İnisiyatif alma ve girişimcilik” yetkinliği ile ilgili etkinliklere yer verilmiş olmasına rağmen, bu etkinliklerin sayısının sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Sayısının az olması bu yeterliliğin kazandırılmasında eksiklik oluşacağını göstermektedir. Ancak Gömleksiz ve Kan (2009) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın öğrencilere eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkisini değerlendirdikleri çalışmalarında öğrencilerin görüşlerine göre, programa dayanarak girişimcilik becerisinin etkili bir şekilde kazandırıldığı sonucuna varılmıştır (Gömleksiz ve Kan, 2009).

Elde edilen bulgular ve mevcut yapılan çalışmalar ışığında, girişimcilik becerisinin bireylere kazandırılması konusunun önemli olduğu kabul edilmektedir (Gömleksiz ve Kan, 2009). Girişimcilik becerisi ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olması göz önüne alındığında, bu alandaki çalışmaların çeşitlendirilerek değerlendirilmesinin önemli olduğu kanaatine varılmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre, söz konusu yetkinliğin konularına gerektiği kadar yer verilmemiştir. Çalışmamıza göre, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki sonuçlar bu yönde olabilir; ancak inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği, 21. yüzyıl becerilerine yönelik önemli unsurlardır. Çünkü girişimcilik, bireyin düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışma yeteneğini içerir. Girişimci bireyler, iş dünyasında olduğu kadar sosyal ve kişisel hayatlarında dahi girişimde bulunma eğilimindedirler. Bağımsızlık ve yenilikçi düşüncelere açık olma kişinin önemli temel özelliklerindedir (Bilasa ve Taşpınar, 2017).

5.8. KÜLTÜREL FARKINDALIK VE İFADE ANAHTAR YETKİNLİĞİNE YÖNELİK SONUÇLAR

5.8.1. Fen Bilimleri Ders Kitaplarındaki Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

3. sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinin 2 üniteye yer aldığı görülmektedir. 4. Sınıf Fen Bilimleri ünitelerinde “Kültürel Farkındalık ve İfade” yetkinliğinin olmadığı tespit edilmiştir.

3. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Kültürel Farkındalık ve İfade “ yetkinliğine Gezeganimizi Tanıyalım ve Çevremizdeki Işık ve Sesler ünitelerinde birer cümle tespit edilmiştir.

4. Sınıf Fen Bilimleri ders kitabında “Kültürel Farkındalık ve İfade “ yetkinliğini tespit edilememiştir.

İlkokul Fen Bilimleri ders kitaplarında bulunan kültürel öğelerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, farklı başlıklarda çeşitli kültürel öğelerin varlığı tespit edilmiştir. Eğitim, kültürel mirasın aktarımında önemli bir rol oynayan temel aktörlerden biri olarak kabul edildiğinden dolayı, kültürel öğelerin ders kitaplarında kullanılması önemlidir (Akyüz, 2016; Gretta, 2001; Eroğlu ve Yaldız, 2006; Selanik-Ay ve Korkmaz,

2017; Çengelci, 2012; Türkyılmaz, 2013). Ancak, kültürel öğelerin özellikle ilkökul düzeyinde Sosyal Bilgiler dersine ayrılması ve Fen Bilimleri konusunda benzer çalışmalara rastlanmaması dikkat çekicidir ((Güfta ve Kan, 2011). Eğitim, sadece sosyal bilgiler dersine indirgenemez; bu nedenle, literatürde müzik (Özkan-Köse ve Yüksel, 2019), Türkçe (Güfta ve Kan, 2011; Ünveren-Kapanadze, 2018), İngilizce (Ulum ve Bada, 2016) ders kitaplarının kültürel öğeler bağlamında incelendiği göz önüne alındığında, fen bilimleri gibi önemli bir dersin bu açıdan incelenmediği belirlenmiştir.

İlkokul fen bilimleri ders kitaplarını incelediğimizde, bazı ünitelerin kültürel öğeler içerdiği göze çarpmaktadır. Özellikle 3. sınıflarda "Gezegemizi Tanıyalım" ünitesi ve 4. sınıflarda "Yer Kabuğu ve Dünya'mızın Hareketleri" ünitesi bu bağlamda öne çıkmaktadır. Bu iki ünite, birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğundan, her iki kitap için yapılan değerlendirmeler genel bir kapsamı içermektedir. Kültürel değerlerle alakalı öne çıkan bir diğer ünite de 4. sınıfta yer alan "Aydınlatma ve Ses Teknolojileri" ünitesidir (Güvendi, 2021).

Pınarcık ve Arkadaşlarının (2017) yapmış olduğu araştırmada, "Kültürel farkındalık ve ifade" yetkinliğinin, öğrenciler ve ders kitapları yerine daha çok öğretmenlerde gelişmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ders programlarının ve kitapların etkili bir şekilde hayata geçirilmesi ile öğrencilerin okul dışında kalan zamanlarında da bu yetkinliklere ulaşmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

5.8.2. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinliğine Yönelik Sonuçlar

4. sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersinin ünitelerinde "Kültürel Farkındalık ve İfade" yetkinliğinin Fen Bilimleri ders kitaplarına göre fazla olduğu tespit edilmiştir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında "Kültürel Farkındalık ve İfade" yetkinliğinin en fazla olduğu ünite Geçmişimi Öğreniyorum ünitesi, en az olan da hiç cümle tespit edilemeyen İyi ki Var ünitesi olarak görülmüştür.

Şimşek ve Seçgin (2021) yaptığı araştırmada "kültürel farkındalık ve ifadenin" tüm sınıf kademelerinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki dağılımlarının oldukça az olduğunu ortaya koymuştur. Bunun nedeni olarak da ders kitaplarındaki konuların edebiyat, görsel sanatlar, sahne sanatları gibi alanlarla ilişkilendirilmesinin az olmasını göstermiştir.

Sonuç olarak kültürel aktarım konusunda Sosyal Bilgiler dersinin görevini düşünürsek ve öğrencilere estetik anlayış kazandırmak için bu yetkinliğe kitaplarda daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmalara göre, yetkinliklerle ilgili yapılan çalışmalar, genellikle bu yetkinliklerin okul ders kitaplarına (Güneri, 2023; Kana ve Kiler, 2021; Şimşek ve Seçgin, 2021; Yüksel ve Taneri, 2020), Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlara (Çetin, 2019; Yalkın ve Işık, 2019), beceri ve değerlere (Otuz ve diğerleri, 2018) yansıma durumunu incelemiştir. Ayrıca, literatürde Dijital Vatandaşlık bağlamında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın (Turan ve Karasu Avcı, 2018) ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın "Dijital Yetkinlik" açısından incelenmesi gibi çalışmaların olduğu gözlemlenmiştir (Güneri, 2023; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2020). Bunun yanı sıra, özel yetkinliklere odaklanan çalışmalara da rastlanmıştır (Akkurt, 2020; Kılıçkaya, 2023). Abay ve Buluç (2020), matematiksel yetkinlik algı ölçeğinin geliştirilmesini ele almış; Er ve diğerleri (2021), ana dilde iletişim yetkinliğine yönelik ölçek geliştirmiş ve öğretmen adaylarının yetkinlik düzeylerini değerlendirmiştir. Diğer çalışmalarda ise girişimcilik (Vatansever, 2012), hayat boyu öğrenme kapsamında anahtar yeterliliklerin belirlenmesi (Bilasa ve Taşpınar, 2017), Türkçe dersi öğretim programının öğrenmeyi öğrenme yetkinlik alanının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kocayığit ve Aldan Karademir, 2020) gibi özel yetkinliklere odaklanan çalışmalara da rastlanmıştır. Ancak "3. Ve 4. sınıf Fen Bilimleri ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının anahtar yetkinliklerle ilişkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmayla ilgili olduğu düşünülen araştırmalar incelendiğinde; ilkokul Türkçe ders kitaplarını inceleyen Ülger (2022) tüm anahtar yetkinliklerin bulunduğunu ancak dengeli bir şekilde dağılmadığını bildirmiştir. Benzer olarak bu çalışmada da anahtar yetkinlikler temalarda dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Oysa bütün temalarda bu yetkinliklerin hepsi aynı derecede önemlidir ve her biri birbiriyle ilintilidir. Örneğin dijital yeterlik ile matematik fen ve teknoloji yeterliği; sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterlikler ile kültürel farkındalık ve ifade yeterliğinin birbiriyle ilintili olduğu söylenebilir. Öğrenmeyi öğrenme, bireye düşünme sistemi sağlarken; bunu anadilde iletişimden ayrı düşünemeyiz. Öğrenmeyi öğrenen bir kişinin düşündüklerini yapabilmesi, inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğini geliştirmesi sayesinde olacaktır (Güvendi, 2021). Türkiye Yeterlilik Çerçevesinde bu yetkinliklerin kazanılması oldukça önemlidir. Yüksel (2019) de Hayat

Bilgisi ders kitaplarını sınıf ve ünitelerine göre anahtar yetkinlikler açısından incelemiş; o da tüm yetkinliklere yer verildiğini ancak üniteler arasında dengeli bir dağılım olmadığını belirtmiştir. Becerilerin öğrencilere kazandırılması noktasında etkinliklerin yetersiz kaldığı sonucu, yapılan çalışmadaki ilgili sonuçları desteklemektedir. Bu çalışmadaki konular da yaşam boyu öğrenen bireylerin özelliklerini kazandırmak için zayıf kaldığı söylenebilir.

Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi perspektifinden incelenmesi sonucunda, sekiz anahtar yetkinliğin kitapların genelinde yer aldığını ancak, bu yetkinliklerin ünitelere göre dengeli bir şekilde dağılmadığı belirlenmiştir. Bu durum, bazı ünitelerin belirli yetkinlikleri kazandırmak için yeterli yapıda olmadığını göstermektedir. Araştırmanın bulgularına göre, dijital yetkinlik ve yabancı dillerde iletişim, ders kitaplarında çok az düzeyde yer almaktadır hatta bazı ünitelerde hiç bulunmamaktadır. İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği ise doğrudan belirtecek metinlerde ve ifadelerde sınırlı bir şekilde yer almaktadır.

5.9. ÖNERİLER

5.9.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Ders kitaplarındaki etkinliklerin yeniden değerlendirilmesi gereklidir; böylelikle her yetkinliğe ders kitaplarındaki her yetkinliğe eşit şekilde odaklanılabilir. Etkinliklerin, belirli becerileri değil, her bir yetkinliği kapsayacak şekilde çeşitlendirilmesi önemlidir. Bu yaklaşım, öğrencilerin çeşitli yeteneklerini geliştirmelerine destek olur ve ders kaynakları daha kapsamlı bir yapıya kavuşabilir.
- İlkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitapları, anahtar yetkinlikleri kapsayacak şekilde yeniden incelenmelidir. Bu yetkinliklerin ders metinleri ve etkinliklerine eşit bir şekilde yansıtılması sağlanmalıdır, böylelikle sınıf seviyeleri ve konu başlıklarıyla uyumlu bir dağılım oluşturabilir.
- Öğrencilerin tüm yönleriyle gelişimini desteklemek amacıyla, belirli yetkinlikleri içeren birkaç metinden ziyade, her yetkinliği içeren eşit sayıda metne odaklanmak önemlidir. Bu bağlamda, metinlerin anahtar yetkinliklerle ilişkisi tekrar değerlendirilebilir.
- Günümüzde, farklı dillerde etkili iletişimin ve teknolojinin öneminin artmasıyla birlikte, bireylerin "yabancı dillerde iletişim" ve "dijital

yetkinlik" alanlarına sahip olmaları gerekliliği daha da belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle, ders kitaplarında bu iki yetkinliğe daha fazla vurgu yapılması ve sınıf seviyelerine göre daha fazla yer verilmesi gerekebilir.

- Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknoloji alanında temel yetkinliklerin eksikliklerinin giderilmesi için, bilimin ve üretimin önemini anlama konusunda farkındalık çalışmaları düzenlenebilir. Yetkinliklerin geliştirilmesi sadece okulda değil, okul-veli iş birliğiyle destekleyici ortamların oluşturulmasıyla da sağlanabilir.
- Ders kitaplarını hazırlayan komisyonlara, anahtar yetkinlikler konusunda eğitimler verilerek, bu yetkinliklere daha fazla odaklanmaları teşvik edilebilir.
- Anahtar yetkinlikler hakkında bilgi sahibi olmanın sadece öğrenciler için değil, öğretmenler için de önemli olduğu ve bu yetkinlikleri ders içeriğinde etkili bir şekilde kullanabilmeleri için öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilebilir. Bu sayede, öğrenci ve öğretmenlere, hayat boyu öğrenmenin sadece bir zorunluluk olmadığı, aynı zamanda bir zihniyet ve alışkanlık olarak değerlendirilmesi gerektiği bilinci kazandırılabilir.
- Anahtar yetkinlik tanımları, daha ayrıntılı bir şekilde bilgi, beceri ve tutumlar boyutlarını kapsayacak şekilde açıklanabilir.

5.9.2. İleri Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Bu araştırma, ilkokul Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında anahtar yetkinliklerin yer alma düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Benzer çalışmalar, farklı sınıf seviyeleri ve ders kitapları için de gerçekleştirilebilir. Hatta, anahtar yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması üzerine nicel çalışmalar da yapılabilir.
- Bu çalışmada, ilkokul düzeyindeki Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinlikler incelenmiştir. Araştırmacılar, farklı sınıf seviyelerindeki ders kitaplarındaki etkinlikleri de inceleyebilirler.
- Tüm sınıf seviyelerindeki kitapların incelenmesi için, 8 anahtar yetkinliğin değil, tek bir yetkinliğin ele alınmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.

- İlkokul öğrencilerinin 8 Anahtar Yetkinliğe sahip olma durumları, ilgili derslere yönelik ilgi ve tutum ölçekleri kullanılarak araştırılabilir. Bu şekilde, yetkinliklerle dersler arasındaki ilişkiler daha detaylı bir şekilde incelenebilir.
- Öğrencilerin 8 anahtar yetkinliğe sahip olma durumları demografik değişkenliklerle incelenebilir.

6. KAYNAKLAR

- Akbaş, A., & Çelikkaleli, Ö. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi özyeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 98-110.
- Akkaleli-Toprak, N. Ç. (2019). Bilgisayar bilimi dersi öğretim programının Türkiye Yeterlilikler çerçevesi (TYÇ)'ne uyumunun incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akkoyunlu, B., & Soylu, Y. (2010). Öğretmenlerin sayısal yetkinlikleri üzerine bir çalışma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 748-768.
- Akkurt, R. (2020). Günlük yaşam problemleri uygulanarak altıncı sınıf öğrencilerinin matematiksel yetkinliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Akkuş, N. (2008). Yaşam boyu öğrenme becerilerinin göstergesi olarak 2006 Pisa sonuçlarının Türkiye açısından değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Aksoy, M. (2013). "Kavram olarak hayat boyu öğrenme ve hayat boyu öğrenmenin Avrupa Birliği serüveni." *Bilig*, (64), 23-48.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alpan, G. (2004). Ders kitaplarındaki grafik tasarımının öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Arslan, Z. (2018). İlkokul 3. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. *Anka Yayınları*. Ankara.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler*. D. Dilek (Ed.), Sosyal Bilgiler Eğitimi içinde (3-52). Ankara: Pegem.
- Avrupa Komisyonu. (2002). Europe anreport on qualityin dicators of life long learning. Fifteen quality indicators. European Commission, Directorate, General for Education and Culture, Bruss.
- Ayas, C. , Çeken, R., Eş, H., & Taştan, B. (2013). "Bu benim eserim" fen bilimleri projelerinde vatandaşlık eğitimi açısından sosyal sorumluluk ve vatandaşlık bilinci. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 1-19.

- Aydın, M. (2015). Öğrenci ve okul kaynaklı faktörlerin TIMSS matematik başarısına etkisi. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Bağcı, E. (2011). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de yaşam boyu eğitim politikaları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 139-173.
- Bakırcı, H., & Kutlu, E. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin FeTeMM yaklaşımı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 9(2), 367-389.
- Bayrak, B., & Erden, A. M. (2007). Fen bilgisi öğretim programının değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 137-154.
- Bayram, H., Patlı, H., & Savcı, H. (1998). Fen öğretiminde öğrenme halkası modeli. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(10), 31-40.
- Bektaş, C. (2006). İlköğretim okullarında bilgisayar derslerine ilişkin öğretmen görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ben-Zvi, R., Eylon, B. & Silberstein, J. (1986). Is an atom of copper malleable? *Journal of Chemical Education*, 63(1), 64-66.
- Bilasa, P., Taşpınar, M . (2017). Hayat boyu öğrenme kapsamında anahtar yeterliliklerin belirlenmesi: Türkiye için durum analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46 (215), 129-144.
- Bilen, S. (1999). Çağdaş müzik eğitiminde yaratıcılığın önemi. *Öğretmen Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu*.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. İsmail H. Demircioğlu (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. (ss.3-56). Ankara: Hegem Yayınları
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education: An gntroduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Böyük, G. (2017). İlkokul düzeyindeki çocuklar için hazırlanmış biyografiler üzerine bir doküman incelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Büyükalın, S. (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz Yay.

- Candy, P. C. (2002). Lifelong learning and information literacy. *Retrieved October, 20, 2004.*
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Chiappetta, E. L. & Fillman, D. A. (2007). Analysis of five high school biology textbooks used in the united states for inclusion of the nature of science. *International Journal of Science Education, 29(15)*, 1847-1868.
- Coşkun, Y. D., Demirel, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42(42)*, 108-120.
- Council, E. U. (2006). Action programme in the field of lifelong learning (2004-2006). *Official Journal of the European Union, 45-68.*
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1)*, 185-203.
- Çetin, A. (2018). Fen bilimleri dersi öğretim programının matematiksel yetkinlikler bakımından incelenmesi. *6. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, Gaziantep.*
- Demir, F.B. ve Haçat, S. O. (2018). Sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 2(2)*. 27-56.
- Ekmen, C., ve Bakar, E. (2018). İlköğretimde öğretim programları ve ders kitaplarında dijital yetkinliğin yeri. *Milli Eğitim Dergisi, 48(221)*, 5-35.
- Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yay.
- Eroğlu, B. ve Yıldız, E. (2006). Kültür mirasının sürekliliği için anıtsal binaların yeniden kullanılması bağlamında Ermenek Tol Medrese. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15*, 315-340.
- Eşgi, N. (2005). İlköğretim 5. Sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 165.*
- Eurydice, A. E. B. A. (2011). Avrupa'da fen eğitimi: ulusal politikalar, uygulamalar ve araştırma. *Eurydice Türkiye Birimi. Ankara. "http://eacea. ec. europa. eu/education/eurydice" url adresinden, 27(09)*, 2017.

- Ezquerria, Á., Manso, J., Burgos, M.E., & Hallabrin, C. (2014). Creation of Audiovisual Presentations as a Tool to Develop Key Competences in Secondary School Students. A Case Study in Science Class. *International Journal of Education and Development Using Information and Communication Technology*, 10(4), 155-170. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/329144285>
- Fırat-Durdukoca, Ş., Yarıcı, A. N. & Batmaca, A. (2024). Fen bilimleri öğretim programı ve ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme yeterliliği anahtar yetkinlikleri açısından incelenmesi. *TEBD*, 22(1), 359-383. <https://doi.org/10.37217/tebd.1364621>
- Gelen, G. (2017). P21-Program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 15-29.
- Gencel, İ. E. (2013). Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme yeterliklerine yönelik algıları. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 237-252.
- Gordon, J., Halasz, G., Krawczyk, M., Leney, T., Michel, A., Pepper, D., Putkiewicz, E., & Wisniewski, J. (2009). Key Competences in Europe: Opening Doors For Lifelong Learners Across the School Curriculum and Teacher Education. CASE Center for Social and Economic Research, CASE Network Reports.
- Gökmen, E. (2005). Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası iletişimsel edinç. *Dil Dergisi*, (128), 69-77.
- Gömleksiz, M. N., & Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 39-49.
- Gözübüyük Tamer, M. (2013). Yaşam boyu öğrenme için ulusal yeterlilikler, çerçevesi: Avrupa ve Türkiye örneği. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 3(5), 43-54.
- Güçlü, N. (2001). Stres Yönetimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-11.
- Güfta H., & Kan, M. O. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 239-256.

- Güneri, Ç. (2023). 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Güneş F. (2016). Öğretmen yetiştirme yaklaşım ve modelleri. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(3), 413-35.
- Güneş H. ve Karaşah Ş. (2016). Geçmişten günümüze fen eğitiminin önemi ve fen eğitiminde son yıllarda yapılan çalışmalar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(13), 122-136.
- Güneş, H. ve Karaşah, Ş. (2016). Geçmişten günümüze fen eğitiminin önemi ve fen eğitiminde son yıllarda yapılan çalışmalar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(13), 122-136.
- Gürbüz, R., Erdem, E., & Gülburnu, M. (2013). Sınıf öğretmenlerinin matematik yeterliklerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kirsehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(2), 255-272.
- Güvendi, F. (2021). İlkokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan kültürel öğelerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 9-37.
- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (2018). Hayat boyu öğrenme kurumları yönetmeliği. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://hbogm.meb.gov.tr/www/hayat-boyu-ogrenme-kurumlariyonetmeligi/icerik/791>.
- Işık, A. D. (2011). ECDL yeterlilikleri doğrultusunda bilişim teknolojileri dersinin bilgisayarda yazı yazma becerisi kazandırma yeterliliği. *e-Journal of New 83 World Sciences Academy*, 6(2), 1367-1374.
- Kallen, D. (1979). Recurrent education and lifelong learning: definitions and distinctions. T. Schuller, J. Megarry (Ed). *Recurrent education and lifelong learning*. içinde (35-70. ss.). London: Kogan
- Kana, F. ve Kiler, B., 2021. Ortaokul Türkçe ders kitaplarının öğretim programındaki anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 741-755.
- Kanlı, U. & Yağbasan, R. (2004). Ortaöğretim fen ve matematik ders kitaplarının eğitimsel tasarımının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 29(133).

- Kaptan, A. Y. & Kaptan, S. G. (2005). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 59-66.
- Karamustafaoğlu, O., Aydın, M. & Özmen, H. (2005). Bilgisayar destekli fizik etkinliklerinin öğrenci kazanımlarına etkisi: basit harmonik hareket örneği. *The Turkish Online Journal of Educational Technology– TOJET*, 4(4), 67-81
- Karaşahin, M. (2011). İlköğretim 8. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Van ili örneği). Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Kardeş, H. (2018). *Ortaokul 7. Sınıf fen ders kitaplarındaki atom modellerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya
- Kayhan, C. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf ünite kazanımları ile ders kitapları hazırlık ve değerlendirme sorularının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedefler açısından karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Kayman, E. A. İlbars, Z. Artuner, G. (2012), Adult education in Turkey: in terms of lifelong learning, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5858-5861.
- Kılıç, Z., Atasoy, B., Tertemiz, N., Şeren, M. & Ercan, L., (2001). *Fen bilgisi 4-8, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel
- Kılıçkaya, K. (2023). Sosyal bilgiler eğitiminde kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği kapsamında kuşaklar arası kültür aktarımının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Klug, J., Lüftenegger, M., Bergsmann, E., Spiel, C., & Schober, B. (2016). Secondary School Students' LLLCompetencies, and Their Relation with Classroom Structure and Achievement. *Frontiers in Psychology*, 7, 680–691. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00680>
- Kocayığıt, A. ve Karademir, Ç.A., (2020). Türkçe dersi öğretim programı “öğrenmeyi öğrenme” yetkinlik alanının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4) 1225–1236.

- Kress, G. R., & Van Leeuwen, T. (2020). *Reading images: The grammar of visual design*. London: Routledge.
- Kula, A. (2016). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitime kaynaştırılması sürecinde konu alanı kültürü (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015). Temel Beceriler ve Türkçe Öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3) , 1-19.
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının 21. Yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 483-496.
- Küçükahmet, L. (2004). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. In L. Küçükahmet (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. (pp. 2-16). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Luborsky, M. R., & Rubinstein, R. L. (1995). Sampling in Qualitative Research: Rationale, Issues, and Methods. *Research on Aging*, 17(1), 89–113.
- Martorella, P., Beal ,C. M. ve Bolick, C. M. (2002). *Teaching Social Studies In Middle and Secondary School*. United States: Pearson Merrill Prentice Hall.
- MEB, (1998). *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB, (2009). İlköğretim matematik dersi 6-8. sınıflar öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB, (2018). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- Mesleki Yeterlik Kurumu (2015). *Türkiye yeterlikler çerçevesi*. Ankara.
- Moffatt., M., P. (1950). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. N. Oran (Çeviren). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Murphy, T. (1999). "Power and knowledge in education: a critical exploration of lifelong learning." Northern Illinois University.

- Nakiboğlu, C. (2009). Deneyimli kimya öğretmenlerinin ortaöğretim kimya ders kitaplarını kullanımlarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 91–101.
- Nyachwaya J. M. & Wood N. B., (2014). Evaluation of chemical representations in physical chemistry textbooks. *Chem. Educ. Res. Pract.*, 15(4), 720–728.
- Oktay, A. ve Ramazan, O. (1992). Çeşitli ülkelerde ilköğretim uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 13-21.
- Otuz, B., Görkaş-Kayabaşı, B. ve Ekici, G. (2018). 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programı beceri ve değerlerinin anahtar yetkinlikler açısından analizi. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(4), 944-972.
- Özdemir, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 4. Baskı. (ss.17-46). Ankara: Pegem. A Yayıncılık.
- Özgür, H., 2016. Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme yeterlikleri ve bilgi okuryazarlığı öz-yeterlikleri üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 22-38.
- Özkan-Köse, P. ve Yüksel, A. L. (2019). 5, 6, 7 ve 8. sınıf müzik ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından incelenmesi. *Art-e Sanat Dergisi*, 12, 125-149.
- Öztoğ, M. (2007). Avrupa birliği eğitim faaliyetlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri açısından Türk öğretim programındaki bilgisayar dersinin yeterliliği. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem.
- Paker, T. (2012). Türkiye'de neden yabancı dil (ingilizce) öğretemiyoruz ve neden öğrencilerimiz iletişim kurabilecek düzeyde ingilizce öğrenemiyor?. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(32), 89-94.
- Pala, Ş. ve Başibüyük, A. (2019). Matematik becerisinin sosyal bilgiler derslerindeki harita grafik ve tablo okuma becerilerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 3(1) , 41-56.

- Pınarcık, Ö., Danacı, M. Ö., Deniz, M. E. ve Eran, N., (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşam Boyu Öğrenme Yeterliklerine Yönelik Algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1966-1983.
- Reid, D. (1990). The role of pictures in learning biology: part 2, picture-text processing. *Journal of Biological Education*, 24(4), 251-258.
- Ryder, J. (2002). School science education for citizenship: strategies for teaching about the epistemology of science. *Journal of Curriculum Studies*, 34(6), 637-658.
- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Bayram, T. ve Adem, Ö. (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde (2-15)*. Ankara: Pegem.
- Sak, N. (2017). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Bir Delphi çalışması, Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Samancı, O. ve Ocakçı, E. (2017). “Hayat boyu öğrenme.” *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 711-722.
- Sánchez, G., & Valcárcel, M. V. (1999). Science teachers' views and practices in planning for teaching. *Journal of Research in Science Teaching*, 36(4), 493.
- Selanik-Ay, T. ve Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kültürel öğeler bağlamında “Küçük Hezarfen” çizgi filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 49-62.
- Selimi, A. ve Üseini, A. (2019, 11-13 Nisan). Yenilikçi eğitim ile dijital yetkinlik ve girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi–Kuzey Makedonya örneği. [Sözlü Bildiri]. ICEB'19- International Congress of Economics and Business, Bursa, Türkiye.
- Soyuçok, M., & Batur, Z. (2020). 2018 Türkçe Öğretim Programı Kazanımlarının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Açısından İncelenmesi. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 4 (3), 1-12. DOI: 10.31592/aeusbed.621132
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Ertem Basım Yayın.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık,

- Sözer, E. (1998b). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (1-13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Şad, S. N., & Nalçacı, Ö. İ. (2015). Öğretmen adaylarının eğitimde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaya ilişkin yeterlilik algıları. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 11(1), 166-197
- Şengören, S.K., Tanel, R., Benli, Y. ve Kavcar, N. (2010). Fizik öğretmenlerinin 9. sınıf fizik kitabına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6), 282- 308.
- Şimşek, A., & Seçgin, M. G. (2021). Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin (TYÇ) Sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıma durumu. *HAYEF: Journal of Education*. 18(3): 448-472.
- Taş, H. ve Kiroğlu, K. (2018). 2017 ilkököl sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*,17(2),697-716.
- Tay, B. ve Akyürek Tay, B. (2006). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1) 73-84.
- Temur, S. (2022). 2018 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının anahtar yetkinlikler bakımından incelenmesi. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 207-226.
- Toprak, M. ve Erdogan, A. (2012). Yaşamboyu öğrenme: Kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Journal of Higher Education and Science*, 2(2), 69-91
- Tor, H., & Erden, O. (2004). İlköğretim öğrencilerinin bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyleri üzerine bir araştırma. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 3(1), 120-130.
- Turan, S. ve Karasu-Avcı, E. (2018). 2018 sosyal bilgiler öğretim programının dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Tüfekçi, F. N. & Ceylan, M. (2022). Eğitimde kalitenin artırılması için ilkököl öğrencilerinin dijital yetkinlik düzeylerini belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Izmir Democracy University Social Sciences Journal*, 5(2), 166-187.

- Türkmenoğlu, F. (2023). Yaşam Boyu Öğrenme Becerilerinin 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alma Düzeyinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Türkyılmaz, D. (2013). Somut olmayan kültürel miras çalışmaları bağlamında TÜRKSOY bölgesel seminerlerine ilişkin bir değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi*, 100, 40-49.
- Tüysüz, S. (2022). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. *Tuna Yayınları*. Ankara.
- TYÇ (2015) Türkiye yeterlikler çerçevesi. 20 Nisan 2018 tarihinde <https://www.myk.gov.tr/index.php/en/turkiye-yeterlilikler-cercevesi>
- Ulum, Ö. G. ve Bada, E. (2016). Cultural elements in EFL course books. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 15-26.
- Usta, E., & Korkmaz, Ö. (2010). Öğretmen adaylarının bilgisayar yeterlikleri ve teknoloji kullanımına ilişkin algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1335-1349.
- Ülger, E. (2022). İlkokul (1, 2, 3 ve 4. Sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik ve metinlerin Türkiye yeterlilikler çerçevesinde yer alan anahtar yetkinlikleri karşılama durumu. Yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Ünal, E. & Cengiz, E. (2022). İlkokul 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı. *Ata Yayınları*. Ankara.
- Ünsal, Y., & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Ünveren-Kapanadze, D. (2018). Dil ve kültür aktarımında işlevsel bir araç olarak ders kitapları: Türkçe ders kitapları örneği. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(27), 1575-1592.
- Wu H.-K. & Shah P., (2004). Exploring visuospatial thinking in chemistry learning. *Sci. Educ.*, 88, 465-492.
- Yalçın, A. ve Akhan, N. E. (2016). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.

- Yalkın, B. ve Işık, A. D., (2019). Fen bilimleri dersi öğretim programındaki kazanımların yaşam boyu öğrenme yetkinlikleri açısından incelenmesi. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 167-188.
- Yazıcı, K. (2008). 1939–1970 yılları arasında gerçekleştirilen millî eğitim şûralarında sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili alınan kararlar ve uygulamaları. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Z. (2015). Sınıf öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenmeye yönelik yeterlik algıları ve görüşler. Yüksek lisans tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Yüksel, S. (2019). Hayat Bilgisi ders kitaplarının anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi.
- Yüksel, S., & Taneri, A. (2020). Hayat bilgisi ders kitaplarının anahtar yetkinlikler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 185-209.